

Univerzita Hradec Králové
Filosofická fakulta
Katedra pomocných věd historických a archivnictví

Bakalářská práce

Univerzita Hradec Králové
Filosofická fakulta
Katedra pomocných věd historických a archivnictví

**EDICE KONCEPTŮ DOPISŮ Z ROKU 1592 OLOMOUCKÉHO BISKUPA
STANISLAVA PAVLOVSKÉHO S JEHO BRATRY**

Bakalářská práce

Autor: Jiří Beran
Studijní program: B7105 Historické vědy
Studijní obor: Archivnictví – historie
Forma studia: kombinovaná
Vedoucí práce: doc. PhDr. Jana Vojtíšková, Ph.D.

Olomouc 2021

Zadání bakalářské práce

Autor: Jiří Beran

Studium: F17BK0001

Studijní program: B7105 Historické vědy

Studijní obor: Archivnictví - historie

Název bakalářské práce: **Edice konceptů dopisů z roku 1592 olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského s jeho bratry**

Název bakalářské práce AJ: The Edition of Draft Letters from 1592 of the Olomouc Bishop Stanislav Pavlovsky with his Brothers

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zaměří na diplomatický rozbor tzv. biskupského kopiáře z roku 1592 a následně na výběrovou edici konceptů dopisů, které adresoval olomoucký biskup Stanislav Pavlovský (1579-1598) svým bratrům. Jedním z cílů práce tak bude i obsahová analýza dochovaných zápisů, jež budou zkoumány v kontextu soukromého i úředního působení vybrané historické osobnosti.

Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, Arcibiskupství Olomouc 1144-1961, díl II. (nelistinná část), Kopiář český listův posílacích, sv.1, inv. č. 105, sign. 30;

Jan ŠTĚPÁN, *Dvůr olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského z Pavlovic v letech 1579-1598*, Olomouc 2009;

Tomáš BALETKA, *Olomoucké biskupství, jeho správa a písemnosti na přelomu 15. a 16. století*, in: *Církevní správa a její písemnosti na přelomu středověku a novověku*, Praha 2003;

Jaroslav PÁNEK, *Dvůr olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského ve světle hofmistrovské instrukce z roku 1592*, in: Zdeněk HOJDA - Jiří PEŠEK - Blanka ZILYNSKÁ (edd.), *Sborník k 60. narozeninám doc. Rosatislava Nového*, Praha 2992.

Jindřich ŠEBÁNEK - Zdeněk FIALA - Zdeňka HLEDÍKOVÁ (edd.), *Česká diplomatika do roku 1848*, Praha 1984;

Ivan ŠTOVÍČEK a kol., *Zásady vydávání novověkých historických pramenů od počátku 16. století do současnosti*, Praha 2002.

Garantující pracoviště: Katedra pomocných věd historických a archivnictví, Filozofická fakulta

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jana Vojtíšková, Ph.D.

Oponent: Mgr. Jindřich Kolda, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 21.2.2020

Prohlášení:

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci cituji a jsou uvedeny v seznamu literatury.

V Olomouci

.....

(podpis)

Poděkování

Tímto bych chtěl poděkovat především vedoucí této práce doc. PhDr. Janě Vojtíškové, Ph.D., za trpělivost a ochotu, se kterou mě odborně vedla až ke zdárnému zakončení práce. Zároveň děkuji i PhDr. Janu Štěpánovi, Ph.D. ze Zemského archivu Opava, pobočky Olomouc, který mi ochotně pomáhal a radil, nejen v oblasti osobních jmen a místních názvů na Olomoucku, ale i v genealogii olomouckého biskupa Pavlovského a moravské šlechty. Děkuji i PaedDr. Zdeňku Kašparovi ze Státního okresního archivu Olomouc za doporučení nezpracovaného biskupského kopiáře. V neposlední řadě bych rád poděkoval rodině za vytvoření podmínek vhodných k práci a Mgr. Ivaně Valentové, která mě motivovala a podporovala v průběhu studia.

Anotace

BERAN, Jiří, *Edice konceptů dopisů z roku 1592 olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského s jeho bratry*, Hradec Králové: Filosofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2021, 68 s., bakalářská práce.

Bakalářská práce se zaměřuje na diplomatický rozbor tzv. biskupského kopiáře z roku 1592, jenž je součástí fondu olomouckého biskupství z olomoucké pobočky Zemského archivu v Opavě, a následně na výběrovou edici konceptů dopisů, které adresoval olomoucký biskup Stanislav Pavlovský (1579-1598) svým bratrům. Jedním z cílů práce je i obsahová analýza dochovaných zápisů, jež jsou zkoumány v kontextu soukromého i úředního působení vybrané historické osobnosti, se snahou o zachycení vztahu Stanislava Pavlovského s jeho bratry.

Klíčová slova: 16. století, Olomouc, Stanislav Pavlovský, registra, edice.

Annotation

BERAN, Jiří, *The edition of draft letters from 1592 of the Olomouc's bishop Stanislav Pavlovsky with his brothers*, Hradec Králové: Faculty of Arts, University of Hradec Králové, 2021, 68 pp., bachelor's thesis

This bachelor thesis focuses on the diplomatic analysis of the so called bishop cartulary dated to 1592, being part of the Olomouc's bishopric collections, deposited in Zemský archiv Opava, located in Olomouc. Furthermore, one edition of the draft letters was chosen to be studied thoroughly: the edition of draft letters of the Olomouc's bishop Stanislav Pavlovsky with his brothers. This thesis also aims to analyse the preserved draft letters in connection with not only the public but also the private life of the chosen historical personage. This analysis moreover tries to capture the relationship Stanislav Pawlovsky had with his brothers.

Key words: 16th century, Olomouc, Stanislav Pavlovsky, edition, cartulary

Obsah

Úvod.....	7
1. Osobnost olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského	
1.1 Rod a erb rodu Pavlovských.....	9
1.2 Postup Stanislava Pavlovského v církevní hierarchii a jeho význam pro olomouckou diecézi.....	10
2. Kancelář olomouckých biskupů se zvláštním zaměřením na dobu 2. poloviny 16. století.....	22
3. Diplomatický rozbor tzv. kopiáře biskupa Pavlovského z roku 1592.....	24
4. Obsahová analýza biskupovy korespondence s bratry z roku 1592.....	28
5. Edice	
5.1 Ediční poznámka.....	35
5.2 Edice.....	36
4.3 Rejstřík osobních jmen.....	60
4.4 Rejstřík místních jmen.....	63
Závěr.....	65
Seznam použitých pramenů a literatury.....	67

Úvod

Tématem této práce je rozbor a edice korespondence Biskupa Stanislava Pavlovského s jeho bratry Valentinem, Hanušem a Václavem. Ta je zaznamenána v tzv. kopiáři z roku 1592. Tzv. kopiář je součástí fondu olomouckého arcibiskupství v Zemského archivu v Opavě, v pobožce v Olomouci¹. Množství kancelářských knih již bylo zpracováno, ale tento tzv. kopiář k nim zatím nepatří.

Biskup Stanislav Pavlovský byl 43. olomoucký biskup (1579–1598)² a řadí se mezi významější olomoucké biskupy, protože se zasloužil o povznesení diecéze jak zvnějšku, tak vnitřně. Zvnějšku získáním knížecího titulu pro olomoucké biskupy a získáním pravomoci soudit duchovní, což jim uzurpovalo světské právo³. Vnitřně snahou očistit diecézi od kněží, jež nectili křesťanské ideály a nebyli proto vhodnými „pastýři duší“. Neváhal rušit kláštery pro neposlušnost a bojoval proti reformaci, která byla na Moravě značně rozšířená.

Osobou biskupa Pavlovského se zabývá řada historiků a archivářů. Předně se jedná o PhDr. Jana Štěpána, Ph.D, který se Pavlovskému věnuje knižně i formou článků a v obsáhlém díle *Dvůr olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského z Pavlovic v letech 1579–1598*⁴ se dopodrobna věnuje nejen osobě biskupa, ale i jeho užšímu a širšímu dvoru, stravování, cestování, zdraví atd. Další použité články jsou zapsány v seznamu pramenů a literatury. Bohatým zdrojem informací je doc. Mgr. Ondřej Jakubec, Ph.D. a jeho kniha *Kulturní prostředí a mecenát olomouckých biskupů potridentské doby: Umělecké objednávky biskupů v letech 1553-1598, jejich význam a funkce*⁵. Zajímavý pohled na biskupa Pavlovského poskytuje také Matěj Procházka, avšak jeho dílo je značně zbarvené tím, že byl katolickým knězem a obdivovatelem Pavlovského.⁶ Naopak protestantský pohled na biskupa nabízí František Levý⁷. Mezi

1 Kopiář český listův posílacích, Zemský archiv v Opavě, pobožka Olomouc, Arcibiskupství Olomouc 1144–1961, díl II. (nelistinná část), sv.1, inv. č. 105, sign. 30.

2 Milan BUBEN, *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*, Praha, 2000, str. 252.

3 Václav MEDEK, *Cesta české a moravské církve staletími*, Praha 1982, str. 186.

4 Jan ŠTĚPÁN, *Dvůr olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského z Pavlovic v letech 1579–1598*, Olomouc 2009.

5 Ondřej JAKUBEC, *Kulturní prostředí a mecenát olomouckých biskupů potridentské doby: Umělecké objednávky biskupů v letech 1553-1598, jejich význam a funkce*, Olomouc 2003.

6 Matěj PROCHÁZKA, *Stručný životopis Stanislava II. Pavlovského, knížete biskupa Olomouckého*, Brno 1861.

7 František LEVÝ, *Přerovská Česko-bratrská církev: kulturně-historický příspěvek k dějinám města Přerova*, Přerov 1909, str. 61–67.

významné osoby, jež se věnují Pavlovskému, se řadí i Prof. PhDr. Jaroslav Pánek, DrSc.⁸

Pro tuto práci je důležitá skutečnost, že biskup Pavlovský pověřil správou významných panství právě své bratry, kteří se tak stali biskupskými úředníky. Nejednalo se o nic výjimečného, i předchozí biskupové dosazovali na lukrativní statky své příbuzné. Nepotismus byl nejen koncem 16. století velmi běžný, lze jej tedy z opisů korespondence v tzv. kopiáři vypožorovat? Jakým způsobem biskup s bratry komunikoval oproti jiným úředníkům? Používal rozdílné diplomatické formulky? Opisů misivů k porovnání je v tzv. kopiáři z roku 1592 značné množství. Biskup vedl korespondenci jak s císařem Rudolfem II., nejvyššími českými i moravskými úředníky, tak i s drobnými šlechtici a s městskými radami. Do jakých témat byli bratři zasvěcováni? Přece jen byl olomoucký biskup jednou z nejmocnějších osob na Moravě, přičemž jeho vliv byl patrný i v Čechách. Práce si proto klade za cíl obsahový rozbor opisů korespondence mezi olomouckým biskupem a jeho bratry a následnou výběrovou edici daných opisů.

Práce se nejprve zaměřuje na stručný životopis biskupa Stanislava Pavlovského. Cílem nebylo podrobné pojednání o jeho životě, ale zdůraznění událostí, se kterými jsou spjaty opisy misivů v tzv. kopiáři. Pro dokreslení jsou použity i citace z korespondence, jež není zahrnuta do edice. Část práce je věnována i popisu kanceláře a kancelářským knihám. Dále se zaměřuje na problém, který byl zjištěn během zpracování edice, kdy jsou zřejmou chybou písaře minimálně u dvou opisů špatně nadepsaní adresáti. Porovnáváním obsahů dalších zápisů se autor práce snaží nalézt správného příjemce. Práce pokračuje obsahovým rozbohem korespondence mezi biskupem a jeho bratry a výběrovou edicí konceptů dopisů odeslaných bratrům Pavlovským. Je zde i opis z folia 187r, který sice nepatří žádnému z bratrů, ale omylem je v tzv. kopiáři jako adresát Valentin Pavlovský, proto byl do edice zařazen.

8 Jaroslav PÁNEK, *Dvůr olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského ve světle hofmistrovské instrukce z roku 1592*, in: Zdeněk HOJDA - Jiří PEŠEK - Blanka ZILYNSKÁ (edd.), *Sborník k 60. narozeninám doc. Rostislava Nového*, Praha 1992, str. 189–199.

1.1 Rod a erb rodu Pavlovských

Biskup Stanislav Pavlovský pocházel z drobného šlechtického rodu z Pavlovic⁹ ve Slezsku. Co se místa narození týče, Matěj Procházka je ještě detailnější a píše, že se biskup narodil na statku Pleso.¹⁰ Erb rodu zaznamenal Bartoloměj Paprocký ve svém Zrcadle Markrabství moravského¹¹: „*Ten užíval [Stanislav Pavlovský] po předcích svých erbu tímto způsobem, to jest půl měsíce zlatého a hvězdu o šesti rozích na modrém poli a na helmě otevřeném korunu, z níž vycházel paví ocas, na němž též znamení, jako i dole v štítu: Poláci jej jmenují leliva.*” Hned na to se rozepisuje o starobylosti rodu: „*Toho erbu předek ještě s Lechem a Čechem do krajin těchto se přibral.*”¹²

Již od počátku měli být Pavlovští rádci prvních vladařů. Paprocký v kapitole o rodu Pavlovských jmenovitě zmiňuje jako prvního Spytimíra (Spitimierus) už v roce 977, ale prvním doloženým je až Ondřej Pavlovský z Pavlovic – dědeček biskupa Pavlovského. Ondřejův druhý syn Stanislav si vzal za manželku Annu Brandýskou z Hrabošic, dceru hejtmana osvětimského a spolu měli pět synů a dvě dcery. Každému z jejich synů věnuje Paprocký krátký odstavec. Nejstarší Vavřinec bojoval v císařských službách proti Turkům. Druhý se narodil Valentin, „*ten z mladosti při dvoře Zikmunda Augusta, krále polského, věk svůj strávil, jsouce potřebován k mnohým pilným věcem.*”¹³ Na první pohled je ze synů Stanislava Pavlovského v Zrcadle nejvíce prostoru věnováno životu třetímu, Hanušovi, ale zde se Paprocký omezil pouze na výčet synů (5) a dcer (3). Čtvrtým narozeným je Stanislav Pavlovský, jenž je zmiňován hned na začátku kapitoly pojednávající o Pavlovských: „*Jeho Milost, vysoce důstojné a osvícené kníže a pán, pan Stanislav Pavlovský, z boží milosti biskup olomoucký, královské kapli české hrabě a Jeho Milosti císaře římského, uherského a českého rada.*”¹⁴ Stejná titulatura je vložena v odstavci mezi Hanuše a Václava. Výčet potomků uzavírá právě zmíněný Václav „*Procurator Generalis, Sanctissimi Sepulchri Domini nostri Iesu Christi constitutus, anno Domini 1580.*”¹⁵

9 Pavlovice = Pawłowice, Pštinský kraj, Polsko.

10 Matěj PROCHÁZKA, *Stručný životopis Stanislava II. Pavlovského, knížete biskupa Olomouckého*, Brno 1861, str. 9.

11 Bartoloměj PAPROCKÝ z Hlohol a Paprocké Vůle: *Zrcadlo slavného Markrabství Moravského*, list LII.

12 Tamtéž.

13 B. PAPROCKÝ: *Zrcadlo*, list LIX.

14 Tamtéž.

15 Tamtéž.

Rod měl sice polské kořeny (Paprocký některé členy tituluje jako vévody krakovské nebo kastelány krakovské), ale sám biskup Stanislav byl český nacionalista. Podporoval Čechy ve svých službách, odmítl dokonce chráněnce císaře Rudolfa II. s tím, že olomoucké kanonikáty nejsou pro cizince. Proti protestantismu používal příklady „starých Čechů“ atd.¹⁶

1.2 Postup Stanislava Pavlovského v církevní hierarchii a jeho význam pro olomouckou diecézi

Přesné datum narození biskupa Stanislava Pavlovského zatím není známé. V biskupově životopisu jej nezmiňuje ani jinak podrobný Matěj Procházka, jenž zmíní Pavlovského rodiče a po té skočí do roku 1567 k udělení tonsury.¹⁷ Jan Štěpán odhaduje, že bylo Pavlovskému v době intronizace mezi 28–30 lety¹⁸. K intronizaci bylo potřeba dosáhnout věku 30 let, ale sám Pavlovský přiznával, že tuto věkovou hranici nesplňuje. Ke zvolení však nebyl potřeba dispens, proto se musel věkově přibližovat.

Je pravděpodobné, že mladý Stanislav studoval na některém lyceu poblíž rodiště¹⁹. V roce 1566 dostává jako alumnus (t.j. chovanec školského zařízení - alumnátu, zakládaného zvláště pro žáky bez prostředků)²⁰ vratislavské diecéze potvrzení, že se může stát knězem a sám si to i přeje. Potvrzení mu vydal vratislavský biskup Kašpar z Logau. Je tedy možné, že studoval na univerzitě v Krakově (Studium Generale nebo Akademia Krakowska). Později mohl studovat na jezuitském lyceu, které v Olomouci založil biskup Vilém Prusinovský.²¹

Dne 3. března 1567 Pavlovskému biskup Prusinovský uděluje první svěcení.²²

„L. 1567 byl od výtečného biskupa Viléma Prusinovského v kolegiatném chrámu sv. Petra v Brně tonsurou přijat ve stav duchovní...“²³ Tonzura je nejen vyholení nebo vystříhání vlasů na temeni hlavy katolických kněží, ale i obřad, při němž biskup alumnovi symbolicky přestříhl na pěti místech vlasy, a tím ho uvedl do stavu duchovního a do své diecéze.²⁴ Brzy na to se mu dostávalo dalších kněžských svěcení.

16 Zdeněk KALISTA, *Čechové, kteří tvořili dějiny světa*, Praha 2009, str. 37.

17 M. PROCHÁZKA, *Stručný životopis*, str. 2.

18 Jan ŠTĚPÁN, *Dvůr olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského z Pavlovic v letech 1579–1598*, Olomouc 2009, str. 6.

19 Tamtéž, str. 7.

20 Heslo *alumnát/alumnus*, in: *Nový akademický slovník cizích slov*, Praha 2009, str. 45.

21 J. ŠTĚPÁN, *Dvůr olomouckého biskupa*, str. 7.

22 O. JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, str. 59.

23 M. PROCHÁZKA, *Stručný životopis*, str. 2.

24 Heslo *tonzura*, in: *Nový akademický slovník cizích slov*, Praha 2009, str. 808.

Mandátem císaře Maxmiliána II. ze dne 27. června 1567 se stal z Pavlovského nesídelní kanovník (tzv. domicelář).²⁵ Od tridentského koncilu (1563) bylo nutné, aby měli kanovníci doktorát z kanonického práva, proto se Pavlovský vydal na studia do Říma. V dubnu roku 1571 studoval na kněžském semináři Collegium Germanicum²⁶, které bylo založeno roku 1552 a jedním ze zakladatelů byl Ignác z Loyoly.²⁷ Po třech letech „*dokonav vyšší studia libomudrcká a bohovědná na akademii jesuitské v Římě, s výtečným prospěchem a s vysvědčením neúhonného, vzorného života povýšen jest na doktora práva církevního...*“²⁸. Po dobu římského pobytu ho podporoval kardinál Stanislav Hosius, varminský biskup, který se později stal polským kancléřem.

Domů se Pavlovský vrátil nejen jako kanovník olomoucký, ale i vratislavský. S tímto titulem je uváděn již roku 1573, když zaujal uvolněné místo po Janu Grodeckém, který byl zvolený biskupem.²⁹ Od roku 1576 byl papežem Řehořem XIII. jmenován apoštolským notářem.³⁰ Brzy vstoupil do služeb nově jmenovaného biskupa Jana XVIII. Mezouna z Telče, jenž byl olomouckým biskupem v letech 1576–1578³¹ (Pavlovský s ním zřejmě studoval v Římě).³² V srpnu roku 1577 se stal olomouckým scholastikem a zřejmě i díky podpoře Vratislava z Pernštejna, kolátora brněnského probošství, i brněnským proboštem.³³

Počátkem února 1578 zemřel biskup Jan Mezoun a samozřejmě vznikla potřeba co nejdříve obsadit uprázdněný biskupský stolec. Smrt biskupa Mezouna byla poznamenána tzv. Philoponovou travičskou aférou, kdy v předchozích šesti letech záhadně zemřeli čtyři olomoučtí biskupové.³⁴ Jan Štěpán ve své knize³⁵ podrobně popisuje průběh nových dramatických voleb. První volba proběhla v březnu 1578, kdy se o post biskupa ucházel Bernard Bruntálský z Vrbna a pražský arcibiskup Antonín Brus (byl to jeho třetí pokus o získání olomouckého biskupství). Volba byla podivná v tom, že se záměrně konala za nepřítomnosti řady kanovníků s volebním hlasem, kteří se pro blížící se Velikonoce nemohli včas dostavit. Nejen nevhodný termín, ale i ovlivňování voličů, bylo dílem osob prosazujících Bernarda Bruntálského. V reakci

25 J. ŠTĚPÁN, *Dvůr olomouckého biskupa*, str. 10.

26 O. JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, str. 59.

27 J. ŠTĚPÁN, *Dvůr olomouckého biskupa*, str. 10.

28 M. PROCHÁZKA, *Stručný životopis*, str. 2.

29 Ondřej JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, str. 59.

30 J. ŠTĚPÁN, *Dvůr olomouckého biskupa*, str. 10.

31 M. BUBEN, *Encyklopedie*, str. 227.

32 J. ŠTĚPÁN, *Dvůr olomouckého biskupa*, str. 11.

33 O. JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, str. 59.

34 Antonín BREITENBACHER, *Příspěvek k dějinám reformace moravského kleru za biskupa Stanislava Pavlovského*, Časopis Matice moravské, 1907, str. 152–176.

35 J. ŠTĚPÁN, *Dvůr olomouckého biskupa*, str. 13–17.

na to ti, kteří přijeli později, dali své hlasy Antonínu Brusovi. Pavlovský byl jedním ze tří zvolených členů tzv. kolace, jež měla posoudit, který kandidát splňuje požadavky na biskupa, kdo získal dostatek hlasů ke zvolení, a jestli jsou hlasy rovnocenné postavením hlasujících v kapitule. Ačkoliv kolátoři zhodnotili Bernarda Bruntálského jako nevhodného k úřadu biskupa, kanovníká klika, která jej podporovala, ho jako biskupa prosadila a vyhlásila. Bylo rozhodnuto, že spor může vyřešit jen císař Rudolf II., proto se za ním Pavlovský vydal do Prešpurku na sněm, aby vyjednával ve prospěch Antonína Bruse. Svého vyslance k císaři poslala samozřejmě i strana protikandidáta, Brus se ale vzdal své kandidatury a radil, jak volbu zrušit. To vyvolalo nelibost zastánců Bruntálského, a dokonce si na Pavlovského stěžovali u nejvyššího hofmistra Adama z Ditrichštejna, že se chce zmocnit nejlepších beneficií a sám se stát biskupem. Současně varovali před takovým, který pochází z chudých poměrů a má mnoha příbuzných. Rudolf II. se přiklonil k nové volbě, ale mělo se počkat na stanovisko papeže, jemuž se rozhodl sám napsat. Císař se ve zprávě pro papeže Řehoře XIII. vyjádřil tak, že situaci nemá vyřešit Řím, ale mají se konat nové volby v Olomouci s vyloučením předchozích kandidátů. Papež zmocnil dva nuncie, aby záležitost rozhodli na místě a našli vhodné kandidáty. Úkol to byl náročný, protože se nenašel nikdo ideální, ale nejvhodnějším byl Stanislav Pavlovský.

V březnu 1579 byly předchozí volby prohlášeny za neplatné. Protikandidátem Pavlovského se stal Ondřej, syn arciknížete Ferdinanda Tyrolského, který byl místodržitelem v Čechách za Ferdinanda I. a svému synovi určil kněžskou dráhu. Papež Řehoř XIII. jmenoval osmnáctiletého Ondřeje roku 1576 kardinálem i přes to, že neměl žádné svěcení. Měla to být vlastně odměna Ferdinandovi Tyrolskému za jeho církevní politiku a postoj k protireformaci.³⁶ Tomu se ale nechtělo stěhovat do Olomouce, a navíc neuměl česky, což by mu bránilo ve vedení zemských a manských sněmů. Některým kanovníkům docházelo, že kdyby se Ondřej nepřestěhoval, pouze by přebíral biskupské důchody a za něj by „vládli“ jeho zástupci z kapituly. Tím získával Pavlovský voliče na svou stranu. A nejen voliče. Císař si uvědomoval, jak ho finančně olomoucké biskupství podporuje a obával se odlivu peněz do zahraničí. Do karet Pavlovskému hrálo i to, že Ondřej nebyl vysvěcený, tudíž by nemohl ani světit další kněze. Významného podporovatele měl Pavlovský taktéž v kancléři Vratislavu z Pernštejna a jezuitů. Nová volba se konala 11. června 1579 v kapli sv. Anny. O novém biskupovi mělo rozhodnout

36 Bohumil NAVRÁTIL, *Biskupství olomoucké 1576–1579 a volba Stanislava Pavlovského*, Praha 1909, str. 146.

27 kanovníků, z nichž čtyři volili v zastoupení. Novým biskupem se stal Stanislav Pavlovský. I když volba nebyla jednohlasná, při jeho uvedení do chrámu sv. Václava byl všemi jednomyslně přijat. *„Posvěcen od vídeňského biskupa Jana Kašpara na veledůstojnost biskupskou (10. januaria čili ledna) a slavně uveden na stolec Methodiův v Olomouci na květnou neděli jal se hned vesla vlády církevní s takovou rázností řídit, s jakovou mimo Prusinovského nikdo s jeho předchůdců v tomto století toho nebyl učinil.“*³⁷

Na scéně se ale opět objevil Bernard Bruntálský z Vrba, s varováním před biskupem z chudých poměrů. Bylo totiž běžné, že si příbuzní po smrti biskupa rozebírali jeho majetek. Protežování příbuzných nebylo tedy tak výrazné jako u jiných biskupů. Ondřej Jakubec zmiňuje případ biskupa Jana Grodeckého.³⁸ Jeho nástupce Tomáš Albín si na Grodeckého stěžoval, že získával zástavami prostředky a ty převáděl na své příbuzné. Aby Pavlovský rozptýlil tuto obavu, rozhodl se sepsat na Mírově 12. srpna 1579 „závět“, ve které sliboval, že po jeho smrti veškerý majetek zůstane biskupství a jeho příbuzní se nebudou ničeho domáhat. Rodina Pavlovských 30. září 1579 podepsala obdobnou listinu, v níž se zříkala nároků na jakýkoliv biskupský majetek.³⁹ Byla to součást volební kapitulace a podle Jana Štěpána to vyvrací nařčení ze silného nepotismu, ze kterého je Pavlovský někdy obviňován. Ostatně, po zvolení biskupem mu jeden z gratulantů radil, aby nezapomněl na svého otce a bratry. Nový biskup mu odpověděl: *„Aniž u nás není takový obyčej, aby hned zůstavši kdo biskupem, jakby přátely své zbohatiti měl, obmyslel, než na to mysliti má, aby předně Religii (náboženství) svatou katolickou promovoval (jejímu zrůstu a prospěchu napomáhal), a podlé úřadu svého ovečky sobě svěřené k spasení věčnému vedl; a kostel svůj předně dobře opatřil a potom teprva, bude-li moci, bez ublížení téhož kostela svého přátelům svým (něco učiniti, učinil). A což, popřeje-li mi Pán Bůh zdraví, dobře učiním. Podlé toho spůsobu na příbuzné a přátely své nezapomenu.“*⁴⁰

Samozřejmě, že lukrativní místa byla obsazována někým blízkým. Mírovské a hukvaldské statky měly často správce z rodu biskupa. Za Jana XVII. Grodeckého z Brodu (olomouckým biskupem 1572–1574)⁴¹ spravoval Hukvaldy jeho bratr Jindřich, za Tomáše Albína z Helfenburka (olomouckým biskupem 1574–1575)⁴² jeho bratr Jan

37 M. PROCHÁZKA, *Stručný životopis*, str. 10.

38 O. JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, str. 27.

39 J. ŠTĚPÁN, *Dvůr olomouckého biskupa*, str. 16.

40 M. PROCHÁZKA, *Stručný životopis*, str. 11.

41 M. BUBEN, *Encyklopedie*, str. 90.

42 Tamtéž, str. 11.

a za Jana Mezouna (kterého Pavlovští přijali do rodiny) a Stanislava Pavlovského byl hukvaldským úředníkem Valentin Pavlovský z Pavlovic, bratr Pavlovského.⁴³ Bratři biskupa Pavlovského si zakládali rodová sídla tam, kde se zrovna věnovali správě – Valentin na Hukvaldech, Hanuš v Mohelnici a Václav v Jindřichově na Osoblažsku.

Olomoucký biskup byl na Moravě hned po markraběti politicky nejvýznamnější osoba a v duchovní sféře mu samozřejmě patřilo první místo. Od roku 1348 se stalo olomoucké biskupství přímým lénem českého krále. Biskup Pavlovský se snažil dodat lesku svému úřadu a upevnit katolicismus tím, že se zasazoval o potvrzení knížecího titulu. Už jen domáhání se této titulatury vzbudilo mezi moravskými stavy, kde byli pouze páni a rytíři, značnou nelibost. Byl by jim všem totiž nadřazený, a to by zamíchalo dosavadními zvyklostmi. Vyjednávání o titulu začal v roce 1586, ale až roku 1588 si na císaři Rudolfovi II. vymohl majestát, jenž z olomouckých biskupů udělal oficiálně říšská knížata, která dostala nový polepšený znak a příslušná práva.⁴⁴ V reakci na to se ihned nechaly předělat biskupské typáře. Moravský zemský sněm se ale v roce 1609 postavil proti titulování biskupa knížetem.⁴⁵ Navzdory knížecí hodnosti biskupa Pavlovského však nebyl jeho rod vždy uznáván jako plnohodnotný člen vyšší šlechty.

Během snahy o získání knížecího titulu zápasil Pavlovský i o to, aby mohl biskup soudit duchovenstvo.⁴⁶ Toto právo si přisvojovaly světské soudy a běžně si předvolávaly i biskupy, kteří to vnímali jako „zlehčování“ jejich funkce. Ti se snažili mít pod kontrolou aspoň manželské pře, ale ani to nebraly světské soudy v potaz. Průlomovým se stal spor v 80. letech 16. století mezi kanovníkem Zikmundem Skutellanem a protestantem rytířem Oldřichem Valkounem z Adlaru. Celou záležitost nakonec vyřešila císařská komise, za přispění Viléma z Rožmberka a Jiřího Popela st. z Lobkovic rozhodla ve prospěch biskupa.⁴⁷

Biskup Pavlovský se brzy po usednutí na biskupský stolec ujal svých povinností. Za zmínku stojí, že za episkopátu biskupa Pavlovského byl na Moravě zaveden gregoriánský kalendář a po 3. říjnu 1584 následoval 14. říjen 1584.⁴⁸ Trápila ho ale jiná záležitost. Již delší dobu byl finanční stav olomouckého biskupství neutěšený. Svě si vybíral nákladně vedený život, proto byla v 15. století většina biskupských statků zastavena a začala se vykupovat až od počátku 16. století. Největší výdaje na luxusní

43 J. ŠTĚPÁN, *Dvůr olomouckého biskupa*, str. 181.

44 Z. KALISTA, *Čechové*, str. 40.

45 O. JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, str. 23.

46 V. MEDEK, *Cesta*, str. 186.

47 O. JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, str. 20.

48 V. MEDEK, *Cesta*, str. 186.

život měl však biskup Ditrichštejn a nebýt Bílé hory, pravděpodobně by se dostalo biskupství do bankrotu.⁴⁹ Každý biskup ve volební kapitulaci sliboval snížení dluhu. Za biskupa Pavlovského byl dluh biskupství asi 74 000 zlatých.⁵⁰ Finančně si polepšil o tzv. biskupskou berní, jež mu při korunovaci na nového biskupa odevzdali jeho manové.⁵¹ Od roku 1590 se biskup Pavlovský rozhodl panství pronajímat, a to i svým bratrům.⁵² Výhodou bylo, že dostával v pravidelných intervalech od úředníků hotové peníze a nemusel se sám starat o chod panství. Tato starost ležela na bedrech samotných úředníků, a ti byli motivováni k co nejlepší péči o svěřené pozemky, majetky a poddané, aby se jim peníze vrátily. Byla zřízena i funkce colmistra pro dozor nad biskupskými financemi. Colmistr stál v úřednické hierarchii výš než kroměřížský duchovní písař – písař v sídelním městě biskupa Pavlovského. Správy statků byly upravovány instrukcemi s nařízeními, jak se mají úředníci a další zaměstnanci chovat, na co dbát, jaké druhy písemné evidence se mají vést, atd.

Nedlouho před převzetím funkce v roce 1579 uskutečnil Pavlovský první setkání se svými many na manském sněmu v Kroměříži, kde probírali volební kapitulaci upravující vzájemné vztahy, předávala a potvrzovala se léna, přísahala se věrnost biskupovi a dělaly se zápisy do manských knih. Lenní systém olomouckých biskupů, jenž vznikl ve 13. století, měl velmi dlouho životnost. Byl zrušen až v 60. letech 19. století.⁵³

V roce 1538 byla vydána kodifikovaná „Práva manská“, ve kterých bylo lenní zřízení popsáno.⁵⁴ Později byla upravena biskupem Grodeckým (1573) a Pavlovským (1579).⁵⁵ Aby byl lenní pán spokojený, měl jeho man dodržovat motto napsaná v lenní knize⁵⁶:

Incolumne – aby man nebyl škodlivý pánu svému, co se jeho života a zdravý dotýče.

Tutum – aby jemu, co se rady, tejnosti, neb statků a pevnosti jeho zachování dotýče, skrze kteréž bezpečen býti může, ke škodě nebyl.

Honestum – aby jeho poctivost, dobré jméno, pověst a slávu a in summa co k jeho poctivému sluší a náleží, to všelijak obmýšlel a konal.

49 O. JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, str. 26.

50 Tamtéž, str. 27.

51 Jiří JIRÁSEK, *Manské statky olomouckého biskupství v druhé polovině 16. století*, Časopis matice moravské 1–2, 1957, str. 21.

52 J. ŠTĚPÁN, *Dvůr olomouckého biskupa*, str. 181.

53 J. JIRÁSEK, *Manské statky*, str. 21.

54 O. JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, str. 25.

55 Tamtéž.

56 J. ŠTĚPÁN, *Dvůr olomouckého biskupa*, str. 167.

Utile – aby jemu nebyl v ničem na škodu, nýbrž k dobrému a užitečnému napomáhal a i jeho práva, svobod a statky obhajovati se snažil.

Facile – aby to dobré, co by lehce vykonati přišlo, nečinil pánu svému těžkého o mnohem méněji, jaká od něho jemu v tom překážka aneb protivenství buď zjevně, neb soukromě diti se nemá.

Possibile – aby to dobré, co by pánu snadného bylo, man jemu nesnadné nečinil, též co by pánu jeho činiti možného, on to jemu za nemožné nedělal.

Ty výstrahy a naučení, aby každý věrný man podle vyměření práva manského zachovával, věc povinná a spravedlivá jest.

K povinnostem biskupských manů patřila účast při biskupské korunovaci, placení korunovační berně, účast na soudech a manských sněmech (na zemském sněmu byli zastoupeni pouze biskupem, což se stavům nelíbilo).⁵⁷ Další povinností vůči biskupovi byla vojenská služba, od 16. století nahrazována platem.⁵⁸ Někteří se mohli stát manskými nebo biskupskými úředníky a být součástí biskupského dvora. Lenní vztah mezi biskupem a many byl původcem třenic. Ondřej Jakubec se zmiňuje o vytvoření pro stavy nežádoucího „*mimostavovského reprezentativního a soudního systému*“, který byl many napadán, a naopak biskupové se jej snažili posilovat. Vyvrcholením bylo zrušení biskupství v roce 1619. Biskup Ditrichštejn byl vypovězen ze země a od léna osvobození manové získali své statky do dědičné držby.⁵⁹

Pavlovského politické aktivity se neomezovaly pouze na země Koruny české. Za jejich hranice se dostal jako diplomat ve službách Habsburků v Polsku. Poprvé to bylo v roce 1587, kdy po smrti krále Štěpána Báthoryho (1576–1586) vyjednával za arciknížete Maxmiliána (1558–1618, šestý syn Maxmiliána II. Habsburského a Marie Španělské, bratr císaře Rudolfa II.)⁶⁰, jednoho z kandidátů na polský trůn.⁶¹ Roku 1589⁶² se konala druhá cesta do Polska, týkající se vyjednávání o polskou šlechtou zajatého arciknížete Maxmiliána, jenž se postavil proti nově zvolenému polskému králi Zikmundovi II. Vasovi (1587–1632). Potřetí se biskup Pavlovský vydal k severním sousedům roku 1593⁶³, s kondolencí, ale jeho pravé poslání bylo umést cestičku k polskému trůnu arciknížeti Arnoštovi (1553–1595, třetí syn císaře Maxmiliána II.

57 O. JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, str. 24.

58 Tamtéž.

59 Tamtéž.

60 Brigitte HAMANN, *Habsburkové, životopisná encyklopedie*, Praha, 2001, str. 337.

61 Z. KALISTA, *Čechové*, str. 42.

62 Tamtéž.

63 Tamtéž.

a Marie Španělské, bratr císaře Rudolfa II.)⁶⁴ Jak již bylo naznačeno výše, v některých písemnostech v kopiáři z roku 1592 se biskup zmiňuje o válce s Turky. Politická situace vyústila v biskupovu čtvrtou diplomatickou cestu do Polska v roce 1595.⁶⁵ Jeho úkolem bylo vyjednání spojení s Habsburky a vytvoření ligy proti Turkům.

Ke svým poddaným měl biskup otcovský přístup a nabádal úředníky, aby s nimi jednali mírně, staré a zasloužilé robotníky osvobozoval od robot atd.⁶⁶ Soucit s poddanými se projevuje i v písemnosti uvedené v této práci. Pavlovský půjčil peníze císaři na válku s Turky, ale částka 6000 zlatých má pocházet z biskupské komory a nemá být vybírána od poddaných, jak to dělají jiní. I za cenu toho, že se bude muset jeho dvůr uskromnit a šetřit: „*Ač sice smejšlíme, mnozí co tak nyní J.M.C. svolili, to od poddaných zase vybrati chtějí budou, ale my jich v tej věci, jakžkoli nám to dosti obtížné přijde, když to, co by nás vychování a dvoru našeho dojiti mělo, to tam se obrátí, ušetřiti a neobtěžiti, nýbrž z měšce svého touž sumu spraviti chceme.*“⁶⁷ K mírnému zacházení s poddanými nabádal i své many: „*Protož chtějte s nimi netoliko jako pán jejich, ale jako otec zacházeti a v těch robotách také mírnost a rovnost s jinými poddanými vašimi zachovávat.*“⁶⁸ Biskupovi se nelíbily ani přílišné fyzické tresty: „*ježto jestliť kdo z čeládky tobě pod správu stvrzených, co proviní, můžeš jinším způsobem a ne takovým bitím k nim přikročiti ... že by některý i o zdraví své skrzevá to přijíti mohl a takovým způsobem, snad by také málo čeládky při tobě zůstalo.*“⁶⁹ Když bylo potřeba, dokázal zmírnit i trest nejvyšší, jako u poddané, kterou svedl její švagr a oba měli propadnout hrdlem: „*Poněvadž ten lotr již konec svůj vzal, kterýž snad větší příčina tej nešlechtnosti jest a tou hříšnici jako osobou ženskou a lehkého myšlení k tomu podvodně přivedl. Protož ten ortel, když přinesen bude, nechť se tak, aby k zlehčení jeho nebylo, neotevře a tej hříšnici ať se k hrdlu nesahá, nýbrž jinším způsobem o to trestána byla.*“⁷⁰

Nebylo to jen šíření kacířských bludů, jež musel biskup v rámci očistění církve řešit. V dopise z 18. června 1592 Pavlovský odpovídá nejvyššímu maršálkovi království českého, který se přimlouvá za vydání pozůstalosti, jež měla patřit dcerám faráře. Svršků a obilí se již provdané dcery domáhaly po sedmi letech od smrti otce a vše

64 B. HAMANN, *Habsburkové*, str. 71.

65 Z. KALISTA, *Čechové*, str. 42.

66 Tamtéž, str. 40.

67 Kopiař český listův posílacích, Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, Arcibiskupství Olomouc 1144–1961, díl II. (nelistinná část), sv. I, inv. č. 105, sign. 30, fol. 170v.

68 Kopiař český, fol. 90r.

69 Kopiař český, fol. 28r a 29v.

70 Kopiař český, fol. 30r.

požadovaly po žďárském klášteře. Biskup Pavlovský však o žádné pozůstalosti nevěděl, ale: „*..anobř jest nám do těchž poddanejch vašich s podivením, že sobě za manželky kněžské dcery pojíti neostejchali, čehož se sice každéj, jemuž poctivost milá jest, všelijak, jakž i náležitá věc jest, vystříhá, vědouc, že takové, z nepořádného lože zplozené bývají, a proto, by pak i jaká pozůstalost po takových rodičích jich zůstala, práva k ní nemají, ani ji sobě osobovati nemohú.*“⁷¹

V církevních záležitostech byl biskup neméně horlivý. Matěj Procházka jej ve svém díle popsal slovy: „*Jako orel bystrým zrakem v daleké hlubině cil svůj a všecky překážky v jeho dosažení rychle zpozoruje a letem neohroženým i spolu jistým k cili tomu se nese, nejinak poznal i Pavlovský z výsosti stolce svého bystrým vtípem nejenom svůj cíl, svou vznešenou úlohu, nýbrž všecky nesnáze s ní spojené, všeliká mu při tom hrozící nebezpečství a ohromné zápas; avšak neklesnul srdcem, nepozbyl rovnováhy ducha, alebrž utvořil sobě věhlasně plán, aby co nejjistěji prese všecky bouře časové cíle svého dosáhl, cíle sv., spásonosného, aby zamezil totiž šíření se bujného sektářství a k rozkvětu přivedl víru katolickou na Moravě.*“⁷² Při reformování církve se držel zásad vzešlých z Tridentského koncilu.⁷³ Nápravu morálně zpustlého kléru si vzal sám na starost a s pomocí podkomořího vizitoval problémové kláštery a fary. Vizitace se týkaly biskupských statků a panství katolické vrchnosti. Biskupská nařízení na nekatolických panstvích nebyla brána vážně.⁷⁴ Kláštery se snažily vyhnout biskupským pravomocem s odůvodněním, že jsou součástí královské komory, proto se biskupové snažili u panovníka prosadit potvrzení jejich plné moci nad kláštery.⁷⁵ Jestliže se problém dlouhodobě nedařilo vyřešit, neváhal Pavlovský klášter i zrušit (klášter benediktinek v Pustiměři).⁷⁶ V tzv. kopiáři z roku 1592 se několik písemností týká právě prohřešků neposlušných duchovních. V jedné z nich se například o faráři dočteme: „*Takže netoliko heretici, ale i katolíci na něm sobě zlý příklad a pohoršení berouc, mnohými bludy od něho nakaženou jsou.*“⁷⁷ Ondřej Jakubec se zmiňuje o případu ^{císařem} odvolaného Jana Ponietowského, opata kláštera Hradisko u Olomouce, který defraudoval klášterní majetek.⁷⁸

71 Kopiař český, fol. 128v.

72 M. PROCHÁZKA, *Stručný životopis*, str. 10.

73 O. JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, str. 30.

74 Tamtéž.

75 Tamtéž, str. 33.

76 Tamtéž.

77 Kopiař český, fol. 24r.

78 O. JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, str. 62.

Olomoucká a brněnská kapitula byla centrem reformace katolické církve a protireformace.⁷⁹ Očistit diecézi od hereze byl jeden z největších úkolů, které si Pavlovský předsevzal. Z pohledu katolické církve to bylo potřeba. Díky predikantům šířících učení Martina Luthera docházelo k velkému odlivu věřících. Tomáš Baletka, který vychází z topografie Gregora Wolného⁸⁰, napočítal na území olomoucké diecéze v polovině 15. století asi 870 farních kostelů. Kolem roku 1540 jich bylo kolem 400, po roce 1550 něco málo přes 260. Na některých místech vedle sebe působil jak katolický, tak nekatolický duchovní a takových míst bylo do roku 1540 asi padesát.⁸¹

Ke škodě katolické církve Habsburkové tolerovali náboženskou svobodu a potvrzovali ji ve stavovských privilegiích.⁸² „*Marně ušlechtilý biskup u císaře Rudolfa II. se domáhal, aby katolické chrámy, kteréž do rukou nekatolíkův se byly dostaly, zase katolíkům navráceny byly...*“⁸³ Moravská šlechta přecházela k utrakvismu a v rámci svých patronátních práv dosazovala na své fary nekatolíky. V boji proti herezi na Moravě chtěl mít Pavlovský na farách samozřejmě jen bezúhonné a věroučně spolehlivé kněze. Petr Skrbenský, biskupův leník pocházející z rodu, který se přikláněl k utrakvismu, chtěl biskupovi pomoci s dosazením nového faráře, aby nebyla fara dlouho opuštěná, protože byl problém s nedostatkem kněží. Biskup byl ale opatrný a obával se, že „*snad bys zjednal nějakého, který by byl takový, jako předešlý aneb ještě nezpůsobnější a nehodnější, nebo ty tomu nerozumíš.*“⁸⁴ Dále mu vytknul, že jako osobě světské mu nenáleží dosazovat kněze, to může pouze biskup (jakožto duchovní vrchnost). I přes to byli Skrbenští záštitou pro Jednotu Bratrskou proti biskupovi Pavlovskému⁸⁵.

Problémy dělaly i nekatolické městské rady v Olomouci, Brně, Znojmě, Uherském Hradišti a v Opavě.⁸⁶ Biskupové se proto snažili, aby byly tyto městské rady obsazovány katolíky a vymohli si na císaři nařízení zakazující v královských městech protestantismus. Ale situaci to příliš nezlepšilo. Biskup Pavlovský rady měst varoval, že jejich odpor vůči katolické církvi a nedodržování katolických rituálů (např. pohřbívání

79 Tamtéž, str. 36.

80 Tomáš BALETKA, *Olomoucké biskupství, jeho správa a písemnosti na přelomu 15. a 16. století*, Církevní správa a její písemnosti na přelomu středověku a novověku, Praha 2003, str. 55—56.

81 T. BALETKA, *Olomoucké biskupství*, str. 56.

82 O. JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, str. 29.

83 M. PROCHÁZKA, *Stručný životopis*, str. 20.

84 Kopiař český, fol. 117v.

85 František LEVÝ, *Přerovská Česko-bratrská církev: kulturně-historický příspěvek k dějinám města Přerova*, Přerov 1909, str. 67.

86 O. JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, str. 34.

protestantů u farních kostelů, podpora protestantských predikantů atd.) může být brán jako proticísařský postoj, čímž zvyšoval napětí.⁸⁷

I při prodeji statků upřednostňoval Pavlovský katolíky. U utrakvistů ale narážel při lenní přísaze, ve které byla formulka „*Tak mi Pán Bůh pomáhej a všickni svatí.*“⁸⁸ Kvůli takové přísaze se biskup dostal do sporu s protestantským rytířem Hanušem z Hardeku, jenž odmítl takto přísahat. Spor se dostal až k apelačnímu soudu.⁸⁹ Matěj Procházka v biskupově životopisu píše o tom, jak se Pavlovský snažil získat některé protestantské pány na svoji stranu tím, že jim posílal ostatky svatých a bylo-li třeba, působil na katolické příbuzné v jejich okruhu, aby se za katolickou víru přimlouvali.⁹⁰

Nejen biskup Pavlovský podporoval mladé šlechtice ve studiu na katolických univerzitách (například v Ingolstadtu v Německu). Editovaná písemnost na foliu 167v obsahuje vzkaz pro Hanuše Pavlovského, který se týká peněz odesílaných jako stipendium pro studenty. Sám Hanuš měl v Ingolstadtu na studiích dva syny, jak je zmiňováno v opisu na fol. 120r. Za Alexandra a Bartoloměje Haugvice oroduje biskup u nejvyššího písaře markrabství moravského, aby jim poslal 400 zlatých na zaopatření, „*nebo sice kdyby penězmi fedrováni býti neměli a proto samé tolko odtud tam zase odjeti museli, že by to k nemalému posměchu dobrého jména a slávy jejich bylo.*“⁹¹ Zvláště Bartoloměje už biskup viděl jako kanovníka při olomouckém kostele. V korespondenci podkomořímu se biskup zmiňuje o drahotě, která studenty v Ingolstadtu sužovala: „*...že tam veliká drahota jest., zvláště pak od nápoje, takže co se zde za bečku piva dává, že tam za vědro toli a za vědro vína po 10 zlatých dáti musí.*“⁹²

Nebylo ovšem potřeba jezdit za vzděláním tak daleko, protože bylo možné získat vzdělání při biskupském dvoře nebo u jezuitů. „*V témž létě (1590) dokonal i nadání koleje jesuitské v Olomouci, ku kterémuž účelu část statků zrušeného jeptišského opatství v Pustoměři použil.*“⁹³ Olomoučtí kanovníci studovali, stejně jako Stanislav Pavlovský, na římském Collegiu Germanicu.⁹⁴ Při kněžském semináři v Olomouci vznikl papežský seminář Collegium Nordicum (1578), kde se učili kněží

87 Tamtéž, str. 61.

88 O. JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, str. 25.

89 Tamtéž.

90 M. PROCHÁZKA, *Stručný životopis*, str. 19.

91 Kopiař český, fol. 108v.

92 Kopiař český, fol. 162r.

93 M. PROCHÁZKA, *Stručný životopis*, str. 102.

94 O. JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, str. 36.

severní a východní Evropy, kteří měli působit jako misionáři právě v těchto oblastech. Biskup Pavlovský je chtěl využít pro potřeby své diecéze.⁹⁵

Aby zabránil šíření kacířských knih, vymohl si Pavlovský na císaři Rudolfovi 13. srpna 1580 mandát, kterým získala Olomouc monopol na tištění moravských knih v tiskárnách, které určil biskup. Publikační činnost tak přešla pod biskupský dozor.⁹⁶ Biskupům nevadil utrakvismus všeobecně a byl víceméně tolerován, ale zaměřili se na potírání nelegálních konfesí. Trnem v oku jim byla Jednota bratrská a později luteráni a kalvinisté.⁹⁷ Jednotu bratrskou popisuje Matěj procházka: „...*tvrdili, že zapotřebí křest svatý opakovati, že skládání přísahy, přijímání úřadu, vedení vojny není křesťanu dovoleno, že všeliká hlučná veselost jest hříšná a jiné přepiatosti. Vůbec zračí se v jejich náboženství zasmušilý duch Husův.*“⁹⁸ V tzv. kopiáři z roku 1592 je osm⁹⁹ zápisů týkajících se biskupovy úporné snahy zarazit tisk a šíření Postilly Martina Philadepha Zámorského, stoupence Augsburské konfese a kazatele luteránů. Ta byla vlivem okolností tištěna v mobilní tiskárně na třech různých místech – v Bruntále, v Jezdkovicích u Opavy a v Loděnicích ve Slezsku¹⁰⁰ Již jednou proti Zámorskému zasáhl podkomoří Mikuláš z Hrádku a musel v roce 1581 opustit místo kazatele v Novém Jičíně.¹⁰¹ Z textu opisů v tzv. kopiáři je zřejmé, že se biskup spojil s podkomořím, aby společně zabránili tisku Postilly, ale zemský hejtman Hynek starší z Vrbna, k jejich nelibosti, nespolupracoval. Museli se proto obrátit na císaře a toho použít jako páku na hejtmana. Když biskup po hejtmanovi požadoval, aby nechal zastavit tisk a vydané exempláře mu vydal ke kontrole, Hynek z Vrbna mu ústně po poslech odpověděl, že v Postille neshledává nic závadného a sám jeden exemplář pošle císaři, aby zhodnotil, jestli se může tisknout a podle jeho vůle se zařídí: „...*těz pana zemského odpověď, kterou nám nepsanú než tolik oustně po vyslaných našich dal, totiž že těch exemplářův Postille vydati nám ne ten čas nemůže, než že Jeho Milosti c[ísařské] svou pravdivú zprávu (jakoby nětco nepravdivého na něj tam při dvoře od někoho bylo roztrušováno) a omluvu ano i prosbu učiniti, aby předce ta Postilla, nezdajíce se jemu, aby co v ní bludného býti mělo, tisknuta byla.*“¹⁰² Hejtman se pokusil

95 Tamtéž, str. 63.

96 Z. KALISTA, *Čechové*, str. 41.

97 O. JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, str. 28.

98 M. PROCHÁZKA, *Stručný životopis*, str. 12.

99 Kopiář český, fol. 73r, 79v, 95v, 97v, 98r, 99v, 124r, 168v.

100 Jiří JUST – Zdeněk R. NEŠPOR – Ondřej MATĚJKA, *Luteráni v českých zemích v proměnách staletí*, Praha 2009, str. 108.

101 Tamtéž.

102 Kopiář český, fol. 97v.

ještě o úskok s tvrzením, že Jezdkovice nespádají pod markrabství moravské, ale pod knížectví opavské: „...však jemu jemu ta obrana slušně postačiti nemá a nemůže, neb rovně jak markrabství moravské, tak také knížectví opavské k spravování věci duchovních a k diecézi biskupství našeho náleží.“¹⁰³ Poslední zápis z 23. srpna, týkající se Postilly a určený hejtmanovi knížectví opavského, obsahuje jen běžné příkazy o zadržení vydaných exemplářů a jejich odeslání biskupovi.¹⁰⁴

Protireformaci se tedy mohl biskup nejvíce věnovat jen na svých panstvích a panstvích katolických nejvyšších úředníků, které si leckdy bral na pomoc. Jedním z nejvýznamnějších podporovatelů Pavlovského v protireformaci byl nejvyšší kancléř království českého Vratislav z Pernštejna, s nímž často tyto záležitosti konzultoval a pan z Pernštejna je prosazoval u císaře.¹⁰⁵ Nelichotivě se o Vratislavu z Pernštejna zmiňuje František Levý: „Styky s Jesuity svedly Pernšteina na scesti a učinily z něho hříčku biskupa Pavlovského.“¹⁰⁶ Nápomocni mu byli také moravský hejtman Hanuš Haugvic z Biskupic a podkomoří Mikuláš z Hrádku. Další významné úřady drželi nekatolíci.¹⁰⁷ Z českých úředníků hledal podporu u nejvyššího purkrabího Viléma z Rožmberka, nejvyššího hofmistra a později sudího Ladislava st. z Lobkovic, hofmistra Jiřího Popela staršího z Lobkovic a jiných.¹⁰⁸

2. Kancelář olomouckých biskupů se zvláštním zaměřením na dobu 2. poloviny 16. století

Jedny z nejstarších dochovaných písemností na našem území, jsou spojeny s kanceláří olomouckých biskupů. Konkrétně s biskupem Jindřichem Zdíkem (olomouckým biskupem v letech 1083–1150).¹⁰⁹ Jiří Pražák¹¹⁰ uvádí sedm dochovaných písemností (dvě v originále). V jedné písemnosti je zaznamenáno přenesení olomouckého biskupského sídla od kostela sv. Petra a ve druhé je zřízení kapituly u nového katedrálního kostela sv. Václava. Listiny nejsou datovány a podle znaků je Pražák řadí mezi roky 1131–1150. Je prokázáno, že pochází z jedné písařské dílny, jsou

103 Kopiař český, fol. 97v.

104 Kopiař český, fol. 168v.

105 O. JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, str. 60.

106 F. LEVÝ, *Přerovská Česko-bratrská církev*, str. 61.

107 Tamtéž.

108 Tamtéž.

109 M. BUBEN, *Encyklopedie*, str. 155.

110 Jindřich ŠEBÁNEK – Zdeněk FIALA – Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Česká diplomatika do roku 1848*, Praha, 1984, str. 88–87.

spíše vyprávěcí a jak bylo tehdy zvykem, rýmované. Oběma listinám sice chybí koroborace, ale zato mají přitisknuté kulaté pečete s na stolci sedící postavou biskupa na přední straně a sekret s poprsím biskupa na zadní straně. Ze Zdíkovy skriptoria pochází i nejstarší v originále dochovaná panovnická listina na jméno knížete Vladislava II., ve které se potvrzuje olomouckému biskupství vrácení hradu Podivína.

Samotná biskupská kancelář se začala formovat ve 13. století a ve 14. století zde úřaduje protonotář, notáři a menší notáři,¹¹¹ později i písaři generálních vikářů. Řešila se zde církevní správní i soudní agenda. Na vzhled listin mělo vliv pražské biskupství (díky přebíraným formulářům) a markraběcí kancelář, pro kterou dělali někteří biskupští notáři. Kancelář produkovala písemnosti konfirmační, procesní, dispensační, potvrzení beneficí a donací, inkorporační listiny, statuta kostelů a synod, vidimusy, odpustkové listiny a jiné.¹¹² Doložena jsou i znaková privilegia pro biskupské vesnice a cechy.¹¹³ Pro počátky kanceláře olomouckých biskupů je charakteristické, že se s novým biskupem vyměnil i personál kanceláře.

Kancelář olomouckých biskupů měla štěstí, že její činnost nebyla narušena husitskými válkami. Na vysokou úroveň se dostala za episkopátu biskupa Viléma Prusinovského z Víckova (olomouckým biskupem 1565–1572)¹¹⁴ a poté za Stanislava Pavlovského¹¹⁵. Do doby biskupa Karla II. z Lichtenštejna-Kastelkornu (olomouckým biskupem 1664–1695)¹¹⁶ není známa žádná kancelářská instrukce. Chodu kanceláře se dotýká *Narřízení při dvoře Jeho Milosti Viléma Prusinovského* z roku 1567 a poté instrukce pro kancléře Stanislava Pavlovského z roku 1586. Ta se ale týkala chování kancléře.¹¹⁷

Podrobně se kanceláří biskupa Pavlovského zabývá ve své knize Jan Štěpán.¹¹⁸ Předně byla vedena po vzoru královské dvorské kanceláře. Dětila se na českou a latinskou expedici a k nim od roku 1585 přibyla expedice německá. Kancelář se rozšiřovala, ale pro značnou finanční náročnost docházelo později ke slučování funkcí.

Za biskupa Pavlovského byla kancelář v zámku v Kroměříži. Své místo měla ale i v Olomouci nebo Brně, tedy v místech, kde se biskup mohl zdržovat déle,

111 J. ŠEBÁNEK, *Česká diplomatika*, str. 145–146.

112 Tamtéž, str. 148.

113 J. ŠTĚPÁN, *Dvůr olomouckého biskupa*, str. 39.

114 M. BUBEN, *Encyklopedie*, str. 265.

115 J. PÁNEK, *Dvůr olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského*, str. 189–199.

116 M. BUBEN, *Encyklopedie*, str. 203.

117 Jan ŠTĚPÁN, *Vývoj správy písemností olomouckých biskupů v letech 1579–1651*, Archivní časopis 1, 2008, str. 15.

118 J. ŠTĚPÁN, *Vývoj správy*, str. 38–43.

například kvůli konání soudu. Na vrcholu kancelářské hierarchie stál kancléř, ale jako v jiných kancelářích, tak i v té biskupské se kancléř věnoval spíše diplomacii v biskupových službách. Když byl na cestách, dohlížel na kancelář hofmistr. V roce 1592, tedy v roce, ze kterého pochází zpracovaný tzv. kopiář, byl ve funkci kancléře Jan Jerger. V jedné z písemností biskup píše, že posílá „*velebného a vysoce učeného kněze Jana Jergera, obojího práva doktora, kanovníka a školastika kostela olomouckého, kanclíře našeho.*“¹¹⁹ Jak bylo napsáno, kancelář se dělila na českou, latinskou a německou expedici a každá měla svého sekretáře. Ti už se podíleli na chodu kanceláře a zhotovování písemností. Česká expedice měla i místokancléře. Českou vedl roku 1592 Pavel Palinek ze Štěchovic (1591–1593). Písaři se mnohdy stávali nadaní sirotci, které objevovali biskupští úředníci a písaři, kteří je taktéž zaučovali. Čistopisy misivů často zhotovovala kancelářská pacholata a důležitější písemnosti zpracovávali sami písaři.

Z řady knih, které olomoucké biskupství vedlo, nás nejvíce zajímají registra. I když se tato práce věnuje edici písemností z tzv. kopiáře (název této kancelářské knihy je doslova *Kopiář český listův posílacích*) jedná se vlastně o registra. Ta jsou doložena již za biskupa Jana VII. (olomouckým biskupem v letech 1334–1351).¹²⁰ Nejstarší dochovaný svazek obsahuje písemnosti z konce 14. a začátku 15. století.¹²¹ Dochovala se například registra biskupských privilegií let 1579–1588 a zlomkovitě i registra biskupských úředníků jako byl kroměřížský hejtman, kancléř a sekretář.¹²²

3. Diplomatický rozbor tzv. kopiáře biskupa Pavlovského z roku 1592

Z doby biskupa Pavlovského se dochovalo mnoho register, torzovitě i z latinské a německé expedice. Tzv. kopiář z roku 1592 je kniha o rozměrech 22x34 cm v nové polopergamenové vazbě o 229 foliích. Původně se psalo na volné listy, ty ale byly svázané mnohem později. Není vyloučeno, že k tomu došlo až v 18. století. Psací látkou je papír pocházející z olomoucké papírny. Dokladem jsou filigrány s orlem a orlicí používané právě olomouckou papírnou.¹²³ Původní foliace je do folia 24r, podle stylu písma byla další foliace dopsána dodatečně v pozdější době. Většina folií je popsána, kromě folia 199v, které je prázdné. Na ostatních foliích je 433 zápisů, z nichž je pouze

119 *Kopiář český*, fol. 74v.

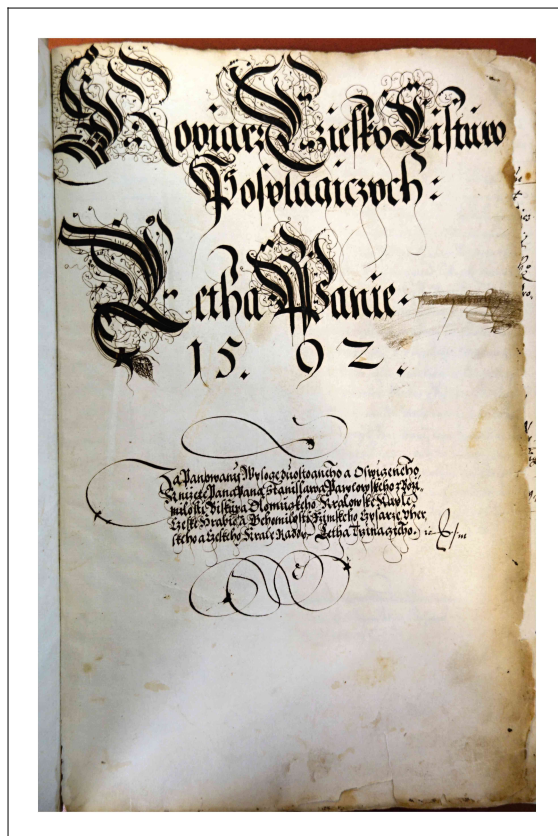
120 M. BUBEN, *Encyklopedie*, str. 134.

121 J. ŠEBÁNEK, *Česká diplomatika*, str. 150.

122 J. ŠTĚPÁN, *Vývoj správy*, str. 39.

123 Miloslav ČERMÁK, *Městská papírna v Olomouci (1505-1785)*, *Vlastivědný věstník moravský* 1, 1978, str. 36–49.

jeden zaškrtný. Text na úvodní straně (která není foliovaná, proto je pracovně označena římskou číslicí I) zní: „Kopiář český listův posílajících: Léta páně 1592. Za panování vysoce důstojného a osvíceného knížete pána pana Stanislava Pavlovského, z boží milosti biskupa olomúckého, královské kaple české hraběte¹²⁴ a Jeho milosti římského císaře, uherského a českého krále rady, léta třináctého etc.“

Obr. 1 Úvodní strana tzv. kopiáře z roku 1592¹²⁵

Tento text je psán velmi zdobným novogotickým písmem. Je pravděpodobné, že ho psal ten samý písař, jenž pořizoval zápisy. Díky zdobnosti tento tzv. kopiář z roku 1592 vyniká, jelikož většina kopiářů začíná hned opisy. Výjimečně je na úvodní straně některých knih nakreslený erb biskupa Pavlovského.

Jak bylo napsáno výše, tzv. kopiář jsou ve skutečnosti registra. Proto by zde měly být opisy odchozí korespondence, ale mimo nich jsou na několika fóliích například zapsány kvitance¹²⁶, recesy¹²⁷, přiznávací listy k berni a ke sbírkám¹²⁸,

124 -te- je interlineární vsuvka.

125 Kopiář český, fol. I.

126 Kopiář český, fol. 10r, 11v, 11r, 34v, 38v, 53v.

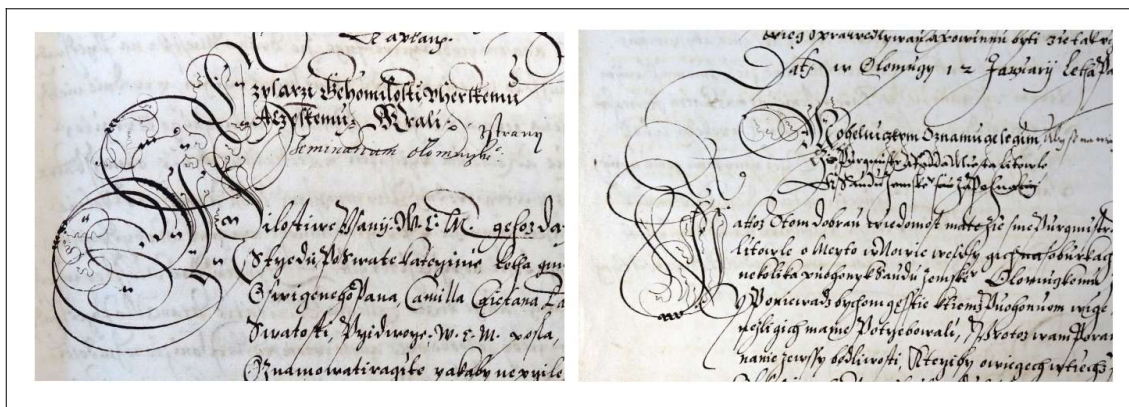
127 Kopiář český, fol. 54v, 111v, 192r.

128 Kopiář český, fol. 6v, 7r, 12v.

patenty¹²⁹, na foliu 39v je přísaha kuchaře, na foliu 52r byl zaznamenán seznam šlechticů vybraných k uvítání rakouské arcikněžny. Jaké bylo složení kroměřížské městské rady roku 1592 se dočteme na foliu 101v. Samotný tzv. kopiář je zakončený instrukcemi pro biskupského hofmistra.

Všechny opisy misivů jsou psány česky. Jen výjimečně biskup používá latinská slova nebo krátké latinské věty (v dopisech šlechticům nebo duchovním), jež jsou zapsány humanistickým písmem. Latinsky a za použití humanistického písma jsou psány i některé datace. První zápis je datován „dnem nového léta“¹³⁰, tedy 1. ledna 1592. Poslední zápis – instrukce, které jsou na konci tzv. kopiáře, datovány nejsou, ale předchozí zápis má datum 30. prosince 1592.

Při zběžném zhlédnutí se může zdát, že do tzv. kopiáře zapisovalo více písařů, ale písmo zřejmě odpovídá jedné písařské ruce. Zdání, že zápisy dělalo více rukou, způsobuje pouze změna písařského náčiní. Písař používá českou novogotickou kurzívu s polokurzívními prvky, při nadepsání adresátů i kreslené písmo. Ze začátku je pro něj charakteristická značná zdobnost a velikost iniciál. Takto kreativní je s určitou pravidelností do folia 34, poté iniciály vykresluje umělečtěji jen výjimečně. Pomineme-li až abstraktnost některých iniciál, má písař úhledné, čitelné písmo. Sklon je doprava nebo svislý. Písmena s, f a občas některé majuskuly zasahují hluboko pod dolní dotaznici.

Obr. 2 Ukázka kresleného písma písaře tzv. kopiáře z roku 1592¹³¹

Písař využívá prostor ke psaní stejným stylem – na versech je zachováván větší odstup od levého kraje a blok textu je umístěn těsně k vazbě. Naopak na rectech má text odstup od vazby, ale je psán těsně k pravému kraji folia. Výjimkou je text na foliu 158v.

129 Kopiář český, fol. 33v, 51v, 149r.

130 Kopiář český, fol.. 1r.

131 Kopiář český, fol. 19r, fol. 6v.

Zřejmou změnou písarského náčiní jsou tahy mnohem těžší, písmena těsněji u sebe a odstup od levé strany menší, takže text nápadně vystupuje z bloku.

Během editování vybrané korespondence přišel autor této práce na jisté nesrovnalosti. Editovaný opis na foliu 187r je adresovaný Valentinovi Pavlovskému, ale skoro ke konci se v něm dočteme: „*Srozuměli sme pana Valentina, bratra našeho, též i z psaní vašeho, že ste po odjezdu našem na zdraví se zle měli, než poněvadž se s vámi zase polepšilo, nemálo sme tomu též, že pán bůh paní manželce vaší, kterouž od nás velice pozdravíte, pěkně pomoci a vám s ní dcerku dáti ráčil, nemale povděčni. Tenž pán bůh rač dáti, aby táž dcerka k potěšení vás rodičův, i nás, přátel, zrostla. Tolikéž srozuměli sme, že byste pěkných 6 koní kočírskych měli, kteréž bychme rádi viděli, žádáme, což vám nejdřív možné s nimi k nám na Kroměříž přijedete, abychom na ně pohlídlí, budou-li se nám líbiti.*“ Jedná se o evidentní chybu písaře, jenž uvedl jiného adresáta. Komu byl tedy list určený? Indicie uvedené v citaci nepřímo ukazují na bratra Václava. Valentin Pavlovský byl totiž bezdětný. Ve dvou ze čtyř editovaných písemností, určených Václavovi, je zmínka o Václavově špatném zdraví, kvůli němuž se nemohl účastnit některých akcí: „*I ač sme se nadáli, jestli bys sám k nám za bezelstnými příčinami v tej potřebě se připraviti nemohl, že nicméně koně své jízdne vypravíš. Což poněvadž se nedostatkem zdraví v tej věci omluváš, omluvu tvú přijímáme, vinšujíc ti od pána boha lepšího zdraví, nežli nyní oznamuješ.*“¹³² V článku se Jan Štěpán zmiňuje o tom, že Václav Pavlovský trpěl dnou.¹³³ Další indicií by mohli být koně. V opisech misivů pro Václava je o nich vždy nějaká zmínka, ať se jedná o nákup, zapůjčení nebo jejich prezentace před biskupem. V korespondenci pro Valentina nebo Hanuše není o koních ani slovo. Vše by do sebe zapadalo a ukazovalo na Václava, avšak v listu biskup adresátovi vyká, zatímco běžně bratrům tykal. Autor práce porovnal obsah dalších opisů a na fol. 188r, v editovaném opisu pro Hanuše Pavlovského, narazil na větu: „*Jak se pak nám na tej cestě i sice vedlo, z urozeného vladyky Jiříka Klocha, služebníka tvého, vyrozumíš*“. V problematickém opisu totiž biskup adresáta mimo jiné podrobně informuje o dění na polském sněmu a jestliže byly tyto informace určené panu Klochovi, mohly se tedy přes Jiříka Klocha dostat k Hanušovi, z čehož vyplývá, že adresátem by s největší pravděpodobností měl být švagr biskupa Pavlovského, pan Václav Kloch z Kornic.

132 Kopiař český, fol. 99r.

133 Jan ŠTĚPÁN, *Kariéra slezského šlechtice ve vztahu k olomouckému biskupství na příkladu Václava Pavlovského z Pavlovic – mezi determinujícím nepotismem a aspirací k arivismu*, Šlechtic v Horním Slezsku: vztah regionu a center na příkladu osudů a kariér šlechty Horního Slezska (15.–20. století), Ostrava 2011, str. 355.

V kopiáři se nachází minimálně ještě jedna nepřesnost. Na editovaném foliu 205r poroučí biskup Václavovi, aby byli poddanému navraceni neprávem odvedení voli. Do případu se vložila těšínská kněžna Kateřina Sidonie Sasko-Lauenburská, proto bylo potřeba věc zdárně vyřešit. Biskup uznal za vhodné kněžnu o nápravě informovat a toto vyrozumění je v tzv. kopiáři hned za příkazem pro Václava. Obě písemnosti vznikly 9. prosince. Ve zprávě pro kněžnu se ale píše: „*Příležitým psaním poroučíme ouředníku našemu aukvaldskému, aby jemu takové dva voly, ač neměl-li by toliko co proti tomu slušného, navraceni byli a jeho tak spokojil.*“¹³⁴ Již bylo zmíněno, že hukvaldským úředníkem byl Valentin.

4. Obsahová analýza biskupovy korespondence s bratry z roku 1592

Většina editované korespondence mezi biskupem a jeho bratry se týká správy jim svěřených statků nebo poddaných. Opisy misivů, popřípadě kvitance, mají v tzv. kopiáři adresáta nadepsaného dvěma způsoby: buď jsou adresovány formálně a používá se titulu úředníka, nebo jsou nadepsány jménem. Valentin Pavlovský je pětkrát nadepsán jménem, ale devětkrát je označen za úředníka hukvaldského. Oproti tomu je zde Hanuš Pavlovský devětkrát nadepsán jménem a čtyřikrát jako úředník mírovský. Toto formální oslovení (aspoň v souvislosti s tzv. kopiářem z roku 1592) se netýká Václava Pavlovského, který byl v letech 1583–1599 úředníkem na Osoblaze. Opisy jemu určené (4) jsou vždy nadepsány jeho jménem.

Obsah korespondence určené Václavovi, se liší od dopisů pro ostatní bratry. Žádný se netýká přímo správy statků a nebo se toho dotýká jen okrajově. Například v zápisu na foliu 170v nabádá biskup Václava, aby co nejdříve vybral svatováclavské platy, jež chce Pavlovský poslat císaři. Z dalších opisů se o jeho správcovství příliš nedovíme. Leda tak o jeho zdraví, jak bylo uvedeno výše. V opisu z 5. února, ve kterém děkuje biskup za odeslanou zvěřinu, přijímá zároveň omluvu, že ho Václav pro nedostatek zdraví nemohl navštívit.¹³⁵ Pro nemoc se s biskupem nemohl účastnit přivítání a doprovázení rakouské arcikněžny Anny Habsburské (1573–1598, dcera Karla II. Štýrského a Marie Anny Bavorské, první manželka polského krále Zikmunda II. Vasy)¹³⁶, která projížděla přes Moravu do Polska. Dopis ze 4. července

134 Kopiář český, fol. 206v.

135 Kopiář český, fol. 27r.

136 B. HAMANN, *Habsburkové*, str. 66.

(fol. 137r) obsahuje informaci o prodeji statku pana Bernarda z Vrbna a o nákupu vína pro kujavského biskupa.

Zápisy korespondence určené Valentinu a Hanušovi Pavlovským, už dají nahlédnout do hospodaření jak na Hukvaldech, tak na Mírově. První zápis týkající se Valentina, ze 17. ledna 1592, je kvittance na 4000 zlatých za rok 1591.¹³⁷ Druhá kvittance je z 24. května a potvrzuje přijetí 1000 zlatých, které byly složeny do biskupské komory na svatojiřský termín.¹³⁸ V tomto roce se zaplacení nájmu věnuje už jen zápis z 25. ledna, vypovídající o odvedení 600 zlatých „*na termín poslední vánoční léta [15]91*“.¹³⁹

Aby mohly Hukvaldy plnit funkci pevnosti, bylo potřeba zabezpečit zásobování vodou. Obzvláště v době války s Turky. V zápisu na foliu 54r informuje biskup Valentina o vyslání ostravského zedníka Bernarda, s nímž se radil o zabezpečení hukvaldské studny zdí nebo baštou. Hukvaldský úředník má dohlédnout na to, aby Bernard dostal přiměřenou mzdu a nebyl přeplácen. Více se podle tzv. kopiáře biskup věnoval stavbě svého domu v Brně, pro něž požadoval cihly a dřevo, ale o to žádal kláštery a ne bratry.

V létě roku 1592 se objevila možnost, jak naplnit biskupskou pokladnu. V hukvaldských horách se mělo nacházet zlato a stříbro a havíř Štylar se nabídl, že rudu najde.¹⁴⁰ Taková nabídka se neodmítá, proto mu bylo dovoleno „*aby ve jméno boží takové rudy na těchž gruntech našich hukvaldských pohledal*“¹⁴¹ a podal zprávu Valentinovi, jenž mu dá k ruce lidi, kteří budou rudu kutat.

Velkou snahu biskup věnoval tomu, aby rod Pavlovských získal rodné Pavlovice: „*...těž že se odtud rod jejich píše a milí předkové jejich v kostele pavlovském v pánu bohu zakopaní, mateř jejich, děd, sestry, strýcové a jiní odpočívají, chtějíc ten chrám páně, tolikéž i sídlo, kde se oni všickni zrodili, vystavěti a pro památku ozdobiti.*“¹⁴² V tzv. kopiáři je o tom zmínka v zápisech pro Valentina na foliu 61v a 69v. Za zájmy rodu loboval biskup u pana Seyfrieda Promnice, který by byl svolný prodat část Pavlovic Valentinovi, ale musí se poradit s kancléřem českého království, jímž byl Adam II. z Hradce a s nejvyšším hofmistrem Jiřím Popelem starším z Lobkovic. Na konci dopisu se biskup zmiňuje o záměru pana Promnice, požádat Valentina o půjčku. V opisu na foliu 69v ale biskup Valentina od této půjčky odrazuje. A co

137 Kopiář český, fol. 11v.
138 Kopiář český, fol. 54v.
139 Kopiář český, fol. 11r.
140 Kopiář český, fol. 149r.
141 Kopiář český, fol. 149r.
142 Kopiář český, fol. 14v.

se prodeje části Pavlovic týká, sám biskup Pavlovský psal kancléři a hofmistrovi, aby se za hladký prodej přimluvil.

Něco jiného byly půjčky v rodině. „*Ujec náš*“ pan Diviš Brandýs, potřeboval 2500 zlatých a jako zástavu nabízel ves Hraběšice.¹⁴³ Nechtěl ale, aby se jeho dědictví dostalo do rukou cizích lidí a byl by raději, kdyby jej držel někdo z rodiny. Byl si zřejmě vědom biskupova vlivu na Valentina, proto biskupa žádal o přimluvu u bratra, aby to byl on, kdo peníze vyplatí a bude spravovat Hraběšice.

Špatný zdravotní stav švagra biskupa Pavlovského, Václava Klocha z Kornic, byl zmiňován v části o nejasnostech v adresátech. V roce 1592 se jeho stav rapidně zhoršil, jak lze vyčíst z opisu na foliu 64v. Dokonce natolik, že se biskup o švagra obával: „...*aby někdy nenadále ad Patres nešel.*“ Bylo třeba jednat v zájmu biskupovy sestry, aby byla v případě smrti manžela zajištěna. To měl zařídit Valentin u těšínského soudu. Mezitím měla Valentinova manželka odjet za švagrovou a odvézt její klenoty a svršky, protože: „...*obávati se jest, kdyby manžela jejího v tom pán Bůh z tohoto světa povolati ráčil, že by strejcové jeho snad to všechno vzíti chtěli a ona po smrti jeho o svý vlastní se dosuhovati nemusela.*“¹⁴⁴ Václav Kloch z Kornic zemřel roku 1593.

O tom, že se biskup Pavlovský staral o blaho svých poddaných, již bylo pojednáno. Lze to poznat i z příkazu¹⁴⁵ poslaného Valentinovi, aby napomenul Jaroslava Skrbenského, který si dělal nárok na louky a pastviny poddaných z Vítkova a neváhal jim i vyhrožovat. Věc měl ještě prošetřit biskupův hofrychtěř Ondřej Bzenec a jeho bratr Jan, které biskup do Vítkova poslal.

Dva nejkratší opisy se týkají informace, že biskup buď osobně nebo v zastoupení zkontroluje louky, které užívají jeho poddaní¹⁴⁶ a ve druhém biskup děkuje Valentinovi za dodané daně a oznamuje mu cestu do Ostravy a Příbora.¹⁴⁷ Naopak o nejdelším opisu misivu pro Valentina, jež mu je přisouzen jen díky chybě písaře, bylo pojednáno v části o nejasnostech v adresátech.

V dubnu 1592 se Hanuš dověděl o dosazení nových farářů v Maletíně a v Kamenné Horce¹⁴⁸ Respektive měl zařídit, aby maletínští poddaní včas přestěhovali svého nového duchovního pastýře Vavřince Palmu, aby „*na neděli Jubilate kázání*

143 Kopiař český, fol. 130r.

144 Kopiař český, fol. 64v

145 Kopiař český, fol. 134v.

146 Kopiař český, fol. 150v.

147 Kopiař český, fol. 182r.

148 Kopiař český, fol. 58r.

*a službu boží vykonati mohl.*¹⁴⁹ Stejně tak kamenohorští poddaní měli pomoci se stěhováním kněze Adama Frydoliuse. Ten ještě hledal zastání u biskupa stran zadržených desátků za pět let, které mu dlužil Kašpar Štysl, žďárský úředník. Biskup sám mu měl v této věci poslat dopis a pověřil Hanuše, aby s úředníkem nebo s jeho manželkou promluvil a záležitost napravil.

Zajímavé informace poskytuje zápis začínající na foliu 159v. Nedlouho po dosazení faráře Vavřince Palmy na maletínskou faru, se začal nový kněz potýkat s problémy. Pod maletínskou faru byli přiděleni přespólní poddaní, ti ale odmítali vykonávat kostelní povinnosti. Hanuš Pavlovský je měl přimět k poslušnosti, „*poněvadž k témuž k temu kostelu připojeni jsou a na budoucí časy tam náležeti mají.*“¹⁵⁰ Dále se píše, že byla minulému maletínskému faráři pro přilepšení dána jedna kráva. I přes to, že měla zůstat na faře, předchozí kněz si opravdu přilepšil a krávu prodal. Tato měla být opět vykoupěna a dána zpět na faru. Nejistíme, jak se knězi Vavřincovi na novém působišti líbilo, když se na něj začaly valit problémy. Text opisu totiž pokračuje třetí nepřijemností. Dovíme se, že před osmi lety se provdala kuchařka z fary a nyní si její manžel vzpomněl, že by mohl zpětně dostat věno. Biskup je však nekompromisní a Hanušovi přikazuje: „*...přístně toho jistého člověka napomeneš, aby se v tej věci spokojil a knězi Vavřincovi všelijak pokoj dal,*“¹⁵¹ ale kdyby si ženich nenechal říct, „*tehdy jeho do vězení dáti, i z gruntův našich vypověděti moci budeš.*“¹⁵²

Stěhování faráře se týká i jiný zápis. Když se v roce 1591 přestěhoval kněz Martin Somer z vesnice Vendolí, neodvezl si všechny svoje věci.¹⁵³ Hanušem zmocněný písař se měl s knězem vrátit a dohlédnout na to, aby mu byly všechny jeho věci vydány. Biskup měl však zřejmě o poctivosti kněze trochu pochybnosti, protože Hanuše upozornil: „*... písař ať na to pozor má, aby potomně snad dostanúc on těch věcí, někde nestrnil.*“¹⁵⁴

Poddaní vesnice Svárov, patřící ke svitavskému panství, měli problém s neúměrnými platy, které po nich požadoval pan hrabě za užívání rolí.¹⁵⁵ Hanuš má za hrabětem poslat písaře „*a někoho správného z Mohelnice neb z Svitav*“¹⁵⁶, aby tuto záležitost prošetřil. Klidní mohou být pouze Václav Čuhel a Pavel Starý, protože mají

149 Tamtéž.

150 Kopiař český, fol. 159v.

151 Kopiař český, fol. 159r.

152 Tamtéž.

153 Kopiař český, fol. 131v.

154 Tamtéž.

155 Kopiař český, fol. 63r.

156 Tamtéž.

potvrzení o dědičné koupí rolí a lesů a jim se na práva sahat nemá. Jestliže by se věc nepodařilo zdárně vyřešit a hrabě by dál vymáhal velké platy, je biskup Pavlovský připravený pohnat hraběte před soud. Proto žádá výsledek šetření co nejdříve.

Soudu se týká i opis na foliu 113r. Jan, hrabě z Hardeka, byl ve při s Šimonem Hejtmánkem z Mladkova a bylo potřeba svědectví některých poddaných, o něž Jan z Hardeka žádal. Ti se měli v určený den dostavit k soudu konaném v Olomouci. Na Hanušovi bylo, „*aby týž poddaní naši k dotčenému času tamž do Olomúce postaveni byli.*“¹⁵⁷

Víme, že měl Hanuš Pavlovský v Ingolstadtě na studiích dva syny a biskup jim posílal peníze, aby netrpěli nouzí. Ale někdy padla nouze i na samotného biskupa, proto se na foliu 163r dočteme o záměru poslat studentům tři sta zlatých, které ale biskup neměl k ruce. Žádá proto Hanuše, aby dal tuto částku ze svého a poté si ji bude moci vzít zpět z důchodů nebo pronájmu. Opis pokračuje žádostí o nové pacholky ke koním, protože jich má biskup nedostatek. Ještě k tomu lakonicky poznamenává „*a k tomu ještě před včerejším v noci nám zde jednoho zabili.*“¹⁵⁸

O podpoře studentů se píše i v opisu pro Hanuše na foliu 167v a je zde také náznak toho, jak se peníze odesílaly. Olomoucký kanovník Eliáš Hovorius pojedje z Olomouce na Mírov k Hanušovi, tam převezme peníze a poveze je do Prahy, kde je předá osobnímu sekretáři Janu Antonínovi Barvitiusevi „*keré je až do Inglstatu odeslati věděti bude, odvede.*“¹⁵⁹

Opis na foliu 188r byl z části popsán výše u nejasností v adresátech. Připomeňme, že v něm biskup děkuje za koně, které mu Hanuš půjčil na cestu do Polska. Zápis pokračuje informací, že biskup pojedje do Brna na sněm k projednání ochrany moravských hranic před Turky.

Jak je vidět, s každým bratrem řešil biskup jiné záležitosti. Pouze dvě témata opisů byla stejná pro všechny bratry. První téma se týkalo právě války s Turky. Biskup Pavlovský si uvědomoval nebezpečí, které od Turků hrozilo křesťanům a chtěl pomoci v boji proti nim nejen na poli diplomacie, ale i materiálně. V srpnu oznamoval biskup Hanušovi záměr, že plánuje poslat císaři peníze na válku¹⁶⁰. Podílet se měla olomoucká i brněnská kapitula a také žďárský klášter. Biskup měl ze slíbených 6000 zlatých poskytnout 4000, proto bratra žádá, aby vybral a odeslal mu co nejvíce peněz. Mělo se

157 Kopiář český, fol. 113r.

158 Kopiář český, fol. 164v.

159 Kopiář český, fol. 167r.

160 Kopiář český, fol. 160v.

to stihnout co nejdříve, protože vybrané peněz se měly předat o svatém Václavu vyslancům císaře. Výše bylo zmíněno, že misiv podobného obsahu přišel také Václavovi.¹⁶¹ I jemu biskup vylíčil situaci na jihu říše a přikazoval co nejrychlejší vybrání a odeslání svatováclavských peněz.

Jenže všechno asi nešlo podle plánu. Hanuš a Václav byli o peníze na válku žádáni v srpnu (16. a 28. srpna), další opisy se již věnují jiným záležitostem a podle toho by se dalo usuzovat, že věc byla vyřešena. Na podzim odjel biskup do Polska na sněm, o čemž se zmiňují další zápisy korespondence¹⁶². Tato polská cesta má vliv na to, jak těžce se požadovaná částka na válku dávala dohromady. Až o čtyři měsíce později (21. prosince) se v dopisu Valetinovi biskup zmiňuje, že ho hejtman a podkomoří markrabství napomínají, aby odevzdal slibovaných 4000 zlatých,¹⁶³ které ale biskup nemá. Vkrádá se otázka, jak je možné, že se za tu dobu obnos nevybral? Odpověď se dovíme v tom samém opisu Valetinovi: „*I poněvadž na nás 4000 zlatých dáti přijde a my v ten čas při penězích nejsme, také platy a důchodové svatováclavské, jak víš, ještě před časem vybrané, již na tej cestě polské utracené sou a nicméně již táž svolená suma položena bejti musí.*“¹⁶⁴ Za tímto sdělením je žádost o 3000 zlatých, které má Valentin vzít s sebou do Kroměříže, až pojedje k biskupovi slavit vánoční svátky.

Druhé téma společné všem bratrům se týkalo arcikněžny Anny Rakouské a jejího průjezdu do Krakova „*skrz zemi [markrabství moravské] až na pomezí Slezska.*“¹⁶⁵ Arcikněžna se měla stát nevěstou polského krále Zikmunda II. Vasy. Valentin se měl stát účastníkem uvítacího průvodu „*...protož po tobě také toho žádostivi sme, že jak tě toto psaní naše dojde, k nám s koňmi svými jezdními, jak nejupravněji sem přijedeš. Těž řetězy a i některé přední stříbra od kredencu s sebou přivezeš, tak, abys ku poctivosti naší a svej, předně pak Jeho Císařské Milosti, toho vítání přítomen býti mohl.*“¹⁶⁶ Na foliu 85r už se dovídáme bližší informace. Valentin se měl setkat s biskupem v Kroměříži, odtud měli společně vyrazit do Vyškova a dále do Hustopečí, kde měla arcikněžna nocovat. Před odjezdem měl Valentin pro Annu Rakouskou a její doprovod zařídit nocleh v Ostravě a v Příboře, kam se měla podle informací od hejtmana dále ubírat. Že se má stát součástí uvítacího průvodu Hanuš Pavlovský i Ondřej Bzenec, biskupův hofrychtěř, se dověděli z misivu, jenž zároveň ohlašoval

161 Kopiař český, fol. 170v.

162 Např. Kopiař český, fol. 187r, fol. 188r.

163 Kopiař český, fol. 211v.

164 Tamtéž.

165 Kopiař český, fol. 82v.

166 Kopiař český, fol. 82v.

odložení manského soudu.¹⁶⁷ Oba se měli „což nejupraveněji“ dostavit k biskupovi a spolu s ním jet dále na Vyškov a do Hustopečí. Všichni biskupští manové dostali účast na uvítání příkazem, přesto biskup Hanuše a pana Bzence žádal: „...učinili byste nám věc vděčnou, kdybyste některé many naše, kteří vás tam blízko sou, anebo s kterými se shledáte, napomenuli, aby spolu s vámi přijeli k nám aneb hned za vámi přijeti nemeškali.“¹⁶⁸ Jak již bylo napsáno výše, stejný příkaz k doprovázení arcikněžny dostal i Václav, ale ten se pro zdraví z akce omluvil.¹⁶⁹

Při porovnávání korespondence mezi bratry Pavlovskými a mezi biskupem a jinými osobami, si lze všimnout rozdílů v obsahu. Do celozemských záležitostí zasvěcoval biskup bratry pouze okrajově. Více se v takové věci rozepisuje v žádosti o peníze na válku s Turky, kdy žádost nejprve ospravedlňuje popisem válečné situace v zahraničí. Jindy informuje o dění jen mimoděk ústně přes posla, jako v případě polského sněmu, o němž měl Hanuše zpravit Jiřík Kloch z Kornic¹⁷⁰, který měl informace o sněmu od svého otce Václava Klocha z Kornic¹⁷¹.

167 Kopiař český, fol. 86v.

168 Tamtéž.

169 Kopiař český, fol. 99r.

170 Kopiař český, fol. 188r.

171 Kopiař český, fol. 187r.

5. EDICE

5.1 Ediční poznámka

Edice byla zpracována v souladu se Zásadami pro vydávání historických pramenů¹⁷² se snahou o zachování jazykových zvláštností a jevů. Použité zkratky jsou rozepisovány, včetně zkratky JCM (Jeho císařská Milost) nebo JMC (Jeho Milost císař), přičemž možné rozdílné čtení zkratky se uvádí v hranatých závorkách. Stejně tak byly rozepsány zkratky peněžních jednotek. V edici byl zachován název pro Hukvaldy ve formě užívané v 16. století, tj. Aukvaldy. Datace s měsícem v latinské podobě je ponechána. Byla-li v této dataci použita zkratka (např. 7brs), je rozepsána a původní verze je zaznamenána v poznámce. Texty opisů jsou v tzv. kopiáři zpravidla bez interpunkce, která je dopsána se snahou přiblížit se co nejvíce dnešnímu úzu. Jmenný rejstřík je sestaven podle příjmí, popřípadě podle predikátu.

172 Ivan ŠŤOVÍČEK a kol., *Zásady vydávání novověkých historických pramenů od počátku 16. století do současnosti*, Praha 2002.

5.2 Edice

Fol. 11v

Valentin Pavlovský odvedl do biskupské komory 4000 zlatých za pronájem hukvaldského panství za rok 1591.

Panu Valentinovi Pavlovskému

My, Stanislav Pavlovský, z boží milosti biskup olomoucký etc., známo činíme, jakož náš urozený vladyka pan¹⁷³ Valentin¹⁷⁴ Pavlovský z Pavlovic a na Holasovicích¹⁷⁵, ouředník aukvaldský, vladyka a bratr náš zvláště milý, z pronájmu téhož panství, podle smlouvy do 3 let po 4 tisících zlatých za 1 zlatý 30 grošů, za 1 groš 7 denárů bílých počítajíc, klásti má, že jest nám dnes, datum kvitancie tejto, za rok jminulý 1591 4 tisíce počtu ut supra při tomto posledním termínu, do konce roku spravil, vyplnil a do komory naší odvedl, z kterejchžto¹⁷⁶ 4 tisíce zlatých nám za tento jminulý rok spravenejch, vejš psaného pana Valentina, bratra našeho, kvitujeme a¹⁷⁷ propouštíme, slibujíce se my, ani potomci naši biskupi olomúctí, na něj nenatahovati. Tomu na svědomí etc. datum na Předhradí olomúckém 17. Januarii

Fol. 11r

Hanuš Pavlovský odvedl do biskupské komory 600 zlatých za pronájem mírovského panství za rok 1591

My, Stanislav Pavlovský, z boží milosti biskup olomúcký etc., známo činíme, že jest dnes, datum kvitancie tejto, urozený vladyka pan Hanuš¹⁷⁸ Pavlovský z Pavlovic, ouředník panství mírovského, věrný a bratr náš zvláště milý z pronájmu téhož panství na termín poslední vánoční léta [15]91 600 zlatých za 1 zlatý 30 grošů a za 1 groš 7 denárů bílých počítajíc, do komory naší odvedl. Tomu na svědomí etc. datum na Předhradí olomouckém, v úterý po svatém Fabiánu a Šebestiánu a Šebestiánu¹⁷⁹ léta 1592

173 Zaškrtno jméno Hanuš.

174 Jméno napsáno před větou, mimo blok textu.

175 Ves u Opavy.

176 *kderejchžto*.

177 *a* interlineární vsuvka.

178 *Hunuss*.

179 tj. 25. ledna 1592.

Fol. 27r

Biskup přijímá omluvu od Václava Pavlovského, který pro nemoc nemůže přijet a děkuje za zvěřinu, kterou mu poslal. Pro nedostatek vína nemůže biskup Václavovi poslat požadované množství.

Panu Václavovi Pavlovskému etc.

Psaní tvé jest nám dodáno, čemuž jsme z přečtení porozuměli. Kdybys k nám na masopust, jak sme tě zvali, byl přijeti¹⁸⁰ mohl, rádi bychom tě i s manželkou tvou byli uhlídali. Než poněvadž pro nedostatek zdraví přijeti nemůžeš, máme u sebe tě omluvného, vinšujíc od pána boha lepšího zdraví a abychom se v brzce šťastně v dobrém zdraví s tebou shledati mohli. Z odeslaný zvěřiny, ji vděčně přijímajíc, děkujemeť. Podle žádosti tvej teď ti dvě vědra vína starého bílého posíláme. Pán bůh rač dáti, abys je i s manželkou svou v dobrém a šťastným zdraví užiti mohl. Jakož pak žádáš, abyť jedna bečka vína, co jsme od Skydynského koupili, dopřína byla, před tebou netajíme, že již ho málo máme, neb jsme teď několik beček do Prahy v dar poslali a k vlastní potřebě naší ještě něčeho, jakž jsme již nařídili, přikoupiti musíme. S tím etc. datum na zámku našem kroměřížském 5. februarii anno [15]92

Fol. 54v

Na sv. Jiří odvedl Valentin Pavlovský do biskupské komory 1000 zlatých z pronájmu hukvaldského panství.

Kvitancí na 1000 zlatých panu Valentinovi Pavlovskému

My, Stanislav etc., známo činíme, že jest nám dnes, datum kvitancie této, urozený vladyka pan Valentin Pavlovský z Pavlovic, na Holasovicích, ouředníku na Aukvaldech, vladyka a bratr náš zvláště milý z pronájmu téhož panství aukvaldského, za termín svatojiřský léta [15]92, 1000 zlatých za 1 zlatý 30 grošů a za 1 groš 7 denárů bílých počítajíc do komory naší odvedl. Tomu na svědomí etc. datum na Olomúci ut supra¹⁸¹.

180 *przigeti*, -ge – interlineární vsuvka.

181 tj. 28. května 1592.

Fol. 54r

Příkaz k zahájení stavby zedníka Bernard na Hukvaldech, navezení materiálu pro tuto stavbu a vyřešení jeho platu.

Ouředníku aukvaldskému strany stavení, aby včas potřeb dal navízti Jsouce zde u nás Bernard¹⁸², zedník z Ostravy, ukázal nám místo, jak by se zeď aneb bašta okolo studny na Aukvaldech udělati měla, což se nám vidí, že by tak dobře bylo. I poněvadž rozuměti, ještě žádných materi k témuž stavení tam před rukama není. Protož což nejdříveji možné kamení a jiné potřeby k tomu navéztí a i grunty vykopati nařídíš. Co se pak mzdy jeho, co by se mu od toho díla dáti mělo, dotejče, nežli se ty potřeby navezú a on počne dělati, bude moci smluven bejti. Tolikéž nám týž Bernard zedník oznámil, že by mu ještě něco od díla, co prve na zámku dělal, zadržáno bejti mělo, prosíc, abychom mu to zaplatiti poručili. I ač snad tak mnoho, co žádá, nezasloužil, však jestli že byl tak smluven, aby v oč více naříkati neměl, nech se mu podle smlouvy zaplatí. Datum na Předhradí olomouckém, 3 aprilis anno [15]92

fol. 58r

Umístění kněze Vavřince Palmy na hněvotínskou a kněze Adama Frydoliuse na kamenohorskou faru. Žádost o prošetření zadržetí desátků za pět let, které má dlužit Adamu Frydoliusovi žďárský úředník Kašpar Štyl.

Hanušovi Pavlovskému etc.

Před tebou netajíme, že sme u kazatele tohoto, kněze Adama Frydoliusa, posavad faráře maletínského¹⁸³, na snažnou žádost jeho na faru kamenohorskou¹⁸⁴ obrátili, jemu také potvrzení, neboližto investituru, na to dali. Na místo pak jeho, na faru maletínskou, kněze Vavřince Palmu, nyní faráře hněvotínského¹⁸⁵, dosaditi sme umínili. Protože chtějte tak při těchž maletínských naříditi, aby bohda ve čtvrtek před nedělí Jubilate, to jest 6. aprilis, pro dotčeného kněze Vavřince, i pro věci jeho, vypravili, tak, aby on od kněze děkana mohelnického na faru maletínskou, tam se přistěhujíc, uveden byl. Potomně také na nedělí Jubilate kázání a službu boží vykonati mohl. Tolikéž kamenohorským tak se zachovati poruč, aby také při témž čase pro tohoto kněze Adama

182 Bernarth.

183 Maletín, ves u Mohelnice.

184 Kamenná Horka, ves u Svitav.

185 Hněvotín, ves u Olomouce.

Frydoliusa, kdyby jim od něho oznámeno bylo, vypravili. A on od kněze děkana svitavského jim na faru též uveden byl. Podle toho sobě týž kněz Adam stěžuje, že by jemu od Kašpara Štysle, ouředníka našeho ždárského, desátek za 5 let zadržán býti měl. Nás v tom za ochrnu žádajíce, abychom jeho v tom neopouštěli. I poněvadž věc slušná a spravedlivá jest, aby jeden každý, kdož v čem spravedlivě pracuje, mzdy své, v čas ten byl, s ním, jestliž by tam byl aneb s manželkú jeho o to rozmluv, aby jej tím, čímž povinnen jest, spokojil, jakož i sami jemu obzvláštní psaní z strany toho činíme. Buď, že by jemu to, což by mu náleželo, vydal aneb dluhy, kterýmž on, kněz Adam, tam povinnen jest, na sebe přijal. Datum ut supra anno [15]92 etc.¹⁸⁶

Fol. 61v

Biskup informuje Valentina Pavlovského, že Seyfried Promnic nebude bránit prodeji dílu Pavlovic, ale chce se ještě poradit s nejvyšším hofmistrem a kancléřem.

Ouředníku aukvaldskému

Tejna tebe nečiníme, že sme s panem Seyfriedem Promnicem¹⁸⁷ etc. z strany toho dílu Pavlovic, aby tebe vždy dojíti mohl, mluvili, kterej, aby ho tobě přiti neměl, protiva tomu není stolka to na rozmyslu má a tím se obrací, aby se tu něčeho protiva a k stanovení nebo pana strejce svého, někdejšího pana biskupa vraclavského, nedopustil. Však nicméně, že chce o to s nejvyšším panem hofmistrem¹⁸⁸ etc. a panem kanclířem království českého¹⁸⁹ (kdež pro lepší fedruňk tej věci i my také jim psáti nepomineme) radu vzíti i dále, ač bude-li toho potřeba při Jeho Milosti C[ísařs]ké¹⁹⁰ etc. o dovolení jednati s tím doložením, uzná-li, že se to dobře státi může a tím svědomí svého neobrací, že by meškati nechtěl, panu Abrahámovi, synu svému a hejtmanu pštinskému¹⁹¹, poručiti, aby se z oboje strany po dvě přátelích vydalo, zač by týž díl Pavlovic stál, uvážili a tu věc mezi vámi na jisté míře postavil. Než oznamujemet', že pan Promnic toho žádostiv jest, poněvadž statek strumeňský¹⁹² koupiti chce, aby ty jemu summu peněz, co by tak vejše za týž statek strumeňský mimo to, zač by ten díl Pavlovic přišel, vynašel (čehož jak se nadáváme do 25 000 by bylo) do některého času pod ourok

186 Tj. 4. dubna 1592.

187 Slezský šlechtic ve službách Habsburků.

188 Jiří Popel st. z Lobkovic.

189 Adam II. z Hradce.

190 *czhke*.

191 Pština = Pszczyna, Slezské vojvodství, Polsko.

192 Strumeň = Strumień, okres Těšín, Polsko.

zapůjčil, ale jemu od nás oznámeno, že ty ouroku nebereš a také sto býti a takovou summu jeho, že by založiti nemohl. Datum na Předhradí olomouckým 7. aprilis anno [15]92

Fol. 63r.

Svárovští poddaní si stěžují na neúměrné dávky za role a lesy, které vyžaduje hrabě. Hanuš Pavlovský má situaci prověřit.

Ouředníku mírovskému

Jakož nám z strany svárovských¹⁹³ píšeš, že je pan hrabě v větší platy potahovati chce, žádajíc za oznámení, co bys s tím činiti měl etc. I toutoť odpověď dáváme. Abys se na to s bedlivostí vyptal, jestli týž lidé ty role od starodávna gruntům svejmu drží a je dědičně přikoupili. Pakli by jim tolko do vůle a ne dědičně puštěné byly, vidí se nám, aby se v tenž plat k prvnějšímu, totiž po 1 slepici a 1 dne jítí, poněvadž (jak oznamuješ) sice od toho nejsou, jestli prvně nějaký skrovný plat dávají, podvoliti, avšak v tom ať se opatrují, aby těmi rolmi bezpečni a potomně zase ještě v větší platy, že by snad za to nestálo, potaženi nebyli a můžeš hned buď písaře a někoho správného z Mohelnice neb z Svitav s ním ku panu hraběti vypraviti, aby z strany tej věci se panem se domluvili a na něčem jistým zůstali. I co se pak těch dvou osob, totiž Václava Čuhla a Pavla Starýho dotejče, poněvadž oni role i lesy od pana Beneše Pražmy dědičně koupili, aj na to list pod pečetí jeho mají, protož ti ať se v nic nedávají a písaři, když ho k pánu vypravíš, necht' toho žádá, aby týž lidé podle nadání při těchž rolích a lesích pozůstaveni byli. Pakliž by je pán přesto v ty platy potahovati a nutiti aneb jiné ty lesy neb role odjímati chtěl, nevíme jiné cesty, než museli bychom pana o to zapohnati. Protož na čem ty věci pozůstavené budú, nám o tom časně, pokudž ještě pŕuhonové pŕjdu, věděti dáš, i přípis toho nadání jejich odešleš aneb sám, když sem přijedeš, s sebou přineseš. Ten nedostatek zdraví tobě i paní manželce tvej věrně nepřejeme. Pán bŕh rač vašim lékařem bejti a vás k prvnějšímu zdraví přivrátiti. Datum v Kroměříži, 14. aprilis anno etc. [15]92

193 Svárov, ves u Velkých Opatovic.

Valentín Pavlovský má pro případ smrti pana Klocha, jeho švagra, zajistit zaopatření sestry u knížecího těšínského soudu. Manželka Valentina Pavlovského má od své švagrové odvézt klenoty a svršky, aby o ně nepřišla po smrti manžela.

Ouředníku aukvaldskému

Před vámi netajíme, že jest nám pan Matěj Pilar skrz pana Stanislava Opple vzkázal, kterak pan Kloch, švagr náš, těžce nemocen jest a obávati se, jsouce on již člověk jak na letech, tak i na zdraví sešlý, aby někdy nenadále *ad Patres* nešel. A poněvadž sestra naše opatřena není, že se mu vidí, aby někdo z nás bratří teď k nastávajícímu soudu knížectví těšínského sjel a pány soudce o nařízení tejž věci při témž panu Klochovi, jak by táž sestra naše náležitě opatřena býti měla, žádal. I jsouce my bratří tím povinni v tom ji neopouštěti, protož pane Valentine, poněvadž ste vy ji spolu s jinými bratřími vdávali, žádostivi jsme po vás, že k témuž soudu sjeti sobě neztížíte a při páních soudcích toho hledati budete, aby buď jeho, Klocha, před sebe obeslali aneb nemohl-li by pro nedostatek zdraví tam přijeti, někoho k němu vypravili a ty věci mu tak předložili a jeho k tomu měli, aby ona sestra naše, náležitě podle pořádku, pro uvarování po smrti jeho nějakých soudův a zaneprázdnění opatřena býti mohla. Zadruhé, majíc sestra naše také nějaké klenoty a přední svršky na ustrojení¹⁹⁴ při sobě a obávati se jest, kdyby manžela jejího v tom pán Bůh z tohoto světa povolati ráčil, že by strejcové jeho snad to všechno vzíti chtěli a ona po smrti jeho o svý vlastní se dosuhovati nemusela, kdež vás tolkéž žádáme, že paní manželku vaši tam k ní vypravíte, aby takové klenoty a jiné přední věci její odtad tam k vám vyvezla. Jsouce k vám tej naděje, znaje se sestře v jednom i v druhým, tím povinen býti, že tak učiníte. S tím etc. datum na zámku našem kroměřížském, 15 aprilis anno [15]92

194 *ustrony*.

Fol. 69v

Odeslání přípisu s přímluvou pánu frýdeckému. Biskup informuje o kontaktování nejvyššího hofmistra a kancléře, aby zapůsobili na císaře, stran povolení prodeje části Pavlovic. Biskup nedoporučuje, aby si Valentin půjčil peníze, které by poskytl panu Promnicovi na koupi strumenského statku.

Ouředníku aukvaldskému

Psaní tvé jest nám dodáno, čemuž sme z přečtení porozuměli. Jakú přímluvu pánu frýdeckému za mlynářem místeckým činíme, z příležitostého přípisu vyrozumíš. Odpověď, kterou pán dá, budeš moci pro správu otevřítí a potom při příležitosti nám odeslati. Jakož nám pak píšeš z strany dílu Pavlovic, žádostiv jsouce, abychom nejvyššího pana hofmistra a pana kanclíře, aby páni dovolení panu Promnicovi k prodaji téhož dílu Pavlovic při Jeho Milosti C[ísařské] způsobili, žádali. A i před tebú netajíme, že sme o tuž věc již prve těmž pánuom (jakž také z příležitostého přípisu vyrozumíš) i samému panu Promnicovi do Prahy psaní učinili, což na to za odpověď potomně míti budeme, tejna tě nečiníme. Co se pak půjčení peněz na statek strumenský¹⁹⁵ dotejče,¹⁹⁶ poněvadž sto bejtí sobě netroufáš, nemůžemeť k tomu raditi. Lípeji, že tak toho zanecháš. Datum ut supra¹⁹⁷.

Fol. 82v

Biskup žádá Valentína Pavlovského a hejtmana osoblažského, aby se za ním dostavili s koňmi a jinou výbavou, aby mohli uvítat rakouskou arcikněžnu na moravských hranicích.

Ouředníku aukvaldskému

Hejtmanu osoblažskému

Insimili

Vědětiť dáváme, že se příjezd její Milosti arcikněžny, budoucí královny polskej¹⁹⁸, sem do Moravy, přibližuje. A jak nám včera psáno, že Její Milost jako zejtra do Vídně přijeti a zase z Vídně 2. máje k Moravě by vyjeti měla. I majíc Její Milost (jak Jeho Císařská Milost toho žádostiv býti ráčí) zde v Moravě pro poctivost Jeho Císařské Milosti

195 Strumeň = Strumień, okres Těšín, Polsko.

196 Viz fol. 61v.

197 Tj. 18. dubna 1592.

198 Anna Habsburská (1573–1598), dcera Karla II. Štýrského a Marie Anny Bavorské, první manželka polského krále Zikmunda II. Vasy.

a všeho slavného domu rakouského na hranicích moravských a rakouských vítána a i potom dále skrz zemi až na pomezí Slezska¹⁹⁹ zprovozena byla. Protož po tobě také toho žádostivi sme, že jak tě toto psaní naše dojde, k nám s koňmi svými jezdními, jak nejupravněji sem přijedeš. Též řetězy a i některé přední stříbra od kredencu s sebou přivezeš, tak, abys ku poctivosti naší a svej, předně pak Jeho Císařské Milosti, toho vítání přítomen býti mohl. Jestli by pak bezelstně pro nějaký takový nedostatek zdraví (o kterémž mi sice nevíme) aniž bychomť jeho věrně nepřáli, se vypraviti nemohl, tehdy vždy nicméně někoho k tomu způsobného a šatného stavu rytířského s koňmi svejmi vejprav. Ale vděčněji nám o mnoho bude, kdy sám radš přijedeš. Kdež nepochybujem, cožť tolko možného bude, že k žádosti naší a k tejto potřebě obecní, v tejš věci na sobě nic zjiti nedáš. S tím etc. datum ut supra²⁰⁰ etc.

Fol. 85r

Biskup vyzývá Valentina Pavlovského, aby ho s koňmi doprovodil do Vyškova a odtud do Hustopečí, kde bude cestou do Polska nocovat rakouská arcikněžna. Valentin má zajistit ubytování pro arcikněžnu v Ostravě a Příboře.

Ouředníku aukvaldskému

Před tebu netajíme, že jest nám tejto hodiny pan hejtman markrabství tohoto moravského²⁰¹ etc. psaní učinil, i přípis psaní, kteréž mu Jeho Milost arcikníže Arnošt²⁰² učiniti ráčil, odeslal že Její Milost arcikněžna, budoucí královna polská²⁰³, konečně dnešního dne přijeti a zase z Vídně v středu příští k hranicím moravským vyjeti a od dneška v tym dni, to jest 8. dne měsíce tohoto máje, v Hustopečích noclehem býti, s níž také až na hranice moravské jich Milosti arciknížata Arnošt a Matyáš²⁰⁴ přijeti a tu se s ní rozehnatí ráčí. My pak s pány obyvateli markrabství tohoto podle milostivej vůle Jeho Milosti C[ísaře] na hranicích rakouských při Hustopečích její Milost vítati a ve čtvrtek příští, to jest na den Nanebevstoupení Krista Pána²⁰⁵, všichni do Hustopeč

199 Sliska.

200 Tj, 27. dubna 1592.

201 Hynek starší z Vrbna.

202 Arnošt Habsburský (1553–1595), syn císaře Maxmiliána II. a Marie Španělské, bratr císaře Rudolfa II.

203 Anna Habsburská (1573–1598), dcera Karla II. Štýrského a Marie Anny Bavorské, první manželka polského krále Zikmunda II. Vasy.

204 Matyáš Habsburský (1557–1619), syn císaře Maxmiliána II. a Marie Španělské, bratr císaře Rudolfa II.

205 Tj, 4. května 1592.

se sjeti máme.²⁰⁶ Protož po tobě žádostivi sme, že bez jakých odkladův nemůžeš-li sám přijeti, což by nám vděčněji bylo, kdybys sám také přijel, vyslané své s koňmi jízdními a úpravně (jakť v druhém psaní doloženo) sem, aby konečně v pondělí příští na noc zde bejti mohli i s těmi dvanácti hejduky, vyprav tak, aby v outerý odsud s námi k Vyškovu a potomně dále jeti mohl. Také z dotčeného oznámení páně hejtmanového srozumíváme, že by její Milost arcikněžna předce k Ostravě jeti měla, protož (jak v tom druhém psaní poručeno) naříd'te v Ostravě i v Příboře z strany hospod, netolko v domích hostinských, ale i v jiných, aby se k tomu času všelijakými potřebami zachystali tak, aby-li i sama arcikněžna tam nejela, ti, kteří tedy svú cestu jmíti budú, což jim potřeby za peníze své dostati a fedrováni býti mohli. Ty také abys k témuž času na zámku piva dobrého vystálého, kapouny a slepice vykrmené, též nětco pstruhů před rukama měl. Jak o tobě nepochybujem, že to všechno podle náležitosti vyříditi nepomineš. Datum ut supra etc.²⁰⁷

Fol. 86v

Manský soud bude odročen. Biskupští manové se mají dostavit na slavnost Nanebevstoupení Krista do Hustopečí, aby spolu s biskupem uvítali rakouskou arcikněžnu a doprovodili ji ke slezským hranicím. Ondřej Bzenec a Hanuš Pavlovský se mají dostavit do Kroměříže a odtud pojedou s biskupem kvůli uvítání do Vyškova.

V táž slova psáno psaní panu Ondřejovi Bzencovi²⁰⁸, panu Hanušovi Pavlovskému až do znamení návrhu psaného, než to doloženo panu Bzencovi

Za kterúžto příčinu i soud náš manský, kterýž ted' držán býti²⁰⁹ měl, k odkladu přijíti musí, o čemž ted' patentem všem manům našim, že téhož soudu až do druhého práva odkládáme, oznamujeme. Podle toho těchž manův našich napomínajíc, aby všickni v tento příští čtvrtěk, to jest na den slavnosti Nanebevstoupení Krista Pána²¹⁰, tamž do Hustopeč, také k nám což nejupravněji přijeli tak, aby odtud spolu s námi a jinejmi obyvateli země této naprotiv Její Milosti vyjeti a takové vítání, i potom až k hranicím slezským²¹¹ Její Milosti sprovázení, náležitě a poctivě se vykonati mohlo. A když vás náš zvláště milý pan spravuje jak prve, tak i nyní také žádáme, že bez všelijakých

206 Následuje nevyužitá značka odkazující na doplnění poznámky k textu.

207 Tj. 1. května 1592.

208 Hejtman opavského knížectví.

209 *byli* - chyba písaře.

210 Tj. 4. května 1592.

211 *sliskym*.

odkladův k nám se asi s pěti nebo šesti jízdými a úpravně vypraviti meškati nebudete. Tak abyste konečně v příští pondělí na noc zde u nás, na Kroměříži, býti a potom v outerý spolu s námi k Vyškovu i dále jeti mohli. Podle toho také učinili byste nám věc vděčnú, kdybyste některé many naše, kteří vás tam blízko sou, anebo s kterými se shledáte, napomenuli, aby spolu s vámi přijeli k nám aneb hned za vámi přijeti nemeškali. Nepochybujeme o vás, že tak učiníte a na osobě své nic v tom zjítí nedáte. S tím etc. Ut supra²¹².

Fol. 99r

Biskup přijímá omluvu Václava Pavlovského, kterýs se pro nemoc nemohl účastnit vítání arcikněžny. Ve sporu mezi Václavem Pavlovským a doktorem Hermanem, biskup doporučuje, aby se spolu místo soudu domluvili.

Panu Václavovi Pavlovskému

Psaní, kterým se žes pro nedostatek zdraví svého podle žádosti naší k provázení skrz zemi moravskou Její Milost arcikněžnu Annu, královnu polskou, se vypraviti nemohl, omluváš, jsme přijali. I dále co v sobě obsahuje, vyrozuměli. I ač sme se nadáli, jestli bys sám k nám za bezelstnými příčinami v tej potřebě se připraviti nemohl, že nicméně koně své jízdné vypravíš. Což poněvadž se nedostatkem zdraví v tej věci omluváš, omluvu tvú přijímáme, vinšujíc ti od pána boha lepšího zdraví, nežli nyní oznamuješ. Co se pak doktora Hermana dotejče, tej smlůvě, kterúž s tebú má, sme z odeslaného přípisu porozuměli. Než jestliže bude chtíti tebe před námi a soudem naším manským obviníti a s tebú o jisté spolu na odpořích rozeznán býti, my jemu toho hájiti nemůžeme, ale vidí se nám, že by lípeji bylo, abys se s ním skrze dobrý přáteli o to porovnal a k tomu přijítí nedopustil. Datum v městě našem Příboře 18. máj anno [15]92

212 Tj. 1. května 1592.

Fol. 113r

Hanuš Pavlovský má na žádost Jana, hraběte z Hardeka, propustit některé poddané k zemskému soudu v Olomouci, aby je mohl vyslechnout ve při s Šimonem Hejtmánkem.

Ouředníku mírovskému etc.

Tejna tebe nečiníme, že sme žádání od pana Jana, hraběte z Hardeka, potřebující kroje, při již s Šimonem Hejtmánkem z Mladkova²¹³ před soudem zemským má, k svědomí některých poddaných našich, kteréžt' se příležitostě na ceduli poznamenané, posílají, abychom jich jemu k potřebě jeho propustiti a k příštímú soudu zemskému svatojánskému do Olomúce postaviti poručili. Když znaje mi žádost jeho slušnú býti, že tak podle tejš žádosti jeho učiniti chceme, pánu sme odepsali. Protože poroučímeť, že to tak nařídíš, aby týž poddaní naši k dotčenému času tamž do Olomúce postaveni byli a pán jich, ktejš potřebě své vyslyšeti dáti mohl. Nepochybujem, že tak učiníš. S tím datum ut supra²¹⁴.

Fol. 130r

Biskup žádá Valentina Pavlovského, aby poskytl strýci Divišovi Brandýsovi sumu 2500 zlatých jako zástavu na hraběšický statek, aby zůstal v rodině a nevlastnil ho někdo cizí.

Ouředníku aukvaldskému

Učinil nám psaní po panu Jakobovi Hradeckým ukazatel listu, pan Diviš Brandýs, ujec náš, kterak jest očiznu²¹⁵ svou Hraběšice²¹⁶ v 2500²¹⁷ zlatých zastavil a chtěce raději, aby tenž statek někdo z přátel jeho příbuzných, nežli cizí užívati mohl. Protož žádal nás k tobě za přímluvu, abys ty takovou summu 2500²¹⁸ zlatých založil a sám ten statek vzal a užíval. I ač víme, že ty tak dalece při penězích snad nejsi a jestli jich nětco před rukama máš, je na dokoupení druhého dílu Pavlovic. Chováš sice také s těžkostí na zastavení, zvláště do jiného království půjčovati budeš, neb to rovně lichva jest, jako by peníze na úrocích měl. Však nechtíce žádosti téhož ujce našeho v té věci oslyšeti,

213 Ves východně od Žamberka.

214 Tj. 7. června 1592.

215 Dědictví po otci.

216 Ves u Šumperka.

217 *ij^m*.

218 Taktéž.

za ním k tobě se žádostivě přimlíváme. Pokudž by to bezpečně učiniti nechtí a nějakého nebezpečství v tom, abys skrzevato k škodě nepřišel, se neobával a při peněžích byl, že jeho takovou summú 2500²¹⁹ zlatých fedrovati budeš a na zástavu dotčeného statku hraběšického jemu zapůjčíš. Jaký v té věci oumysl tvůj a co učiniti moci budeš, jemu po témž Hradeckým buď skrz psaní neb oustně, aby se cenu spraviti věděl, oznámíš. Datum ut supra²²⁰.

Fol. 131v

Hanuš Pavlovský má vypraviti písaře s knězem Martinem Somerem do vesnice Vendolí, aby si vyzvedl věci, které tam minulý rok při odchodu zanechal.

Ouředníku mírovskému

Ted' se kněz Martin Somer, předešlý farář vendulský²²¹, pro věci své, kteréž loňského roku po odjití jeho, tam v Vendolí pozůstalé, jakž to všechno zejména v příležitě suplikaci poznamenáno jest, vypravuje. Protož vyšleš tam s ním písaře a poroučíš těm lidem dosta[t]ečně²²², aby témuž knězi Martinovi, co mu spravedlivě, jakožto on čas faráři jejich, náleží. Až knihy a jiné věci, kteréž prokáže, že jeho sou, při tejto chůzi vydali a jeho náležitě spokojili, tak, aby slušně v oč více sobě stěžovati příčiny neměl. Tolkěž jeho s takovými věcmi necht' už do Olomúce odvezú, však písař at' na to pozor má, aby potomně snad dostanúc on těch věcí, někde nestrnil. A tak v tej věci náležitě se zachovati věděti budeš. Datum na zámku našem kroměřížském 25. Juni [15]92

219 *ij*^m.

220 Tj. 20. června 1592.

221 Vendolí, ves u Svitav.

222 Kaňka přes písmeno *t*.

Vítkovští poddaní si stěžují na Jaroslava Skrbenského, který si dělá nároky na louky a pastviny poddaných. Biskup na ta místa posílá svého hofrychtěře Ondřeje Bzence a jeho bratra Jana, aby věc prošetřili a Valentin Pavlovský má Skrbenského napomenout, aby poddaným nevyhrožoval.

Ouředníku aukvaldskému

Příležitost suplikaci od tých poddaných našich vítkovských²²³ posíláme, z níž jaké sobě nemalé stížnosti do urozeného vladyky Jaroslava Jaroslava²²⁴ Skrbenského pokládají a nás za milostivú ochranu ve vši poníženosti prosí, vyrozumíš. Což nám do téhož Skrbenského, že to před sebe bere ty louka aneb pastviska, o kteréž činiti jest, sobě přivlastňuje a nad to poddaným našim takové pohružky činí a na ně až do obydlé jejich nad jízdy s nemalým podivením jest, neb nepochybujeme máš v paměti nájem tý věci byly pozústavené, totiž že sme my z naše strany k tomu vydali pana Ondřeje Bzence, hofrychtýře dvoru našeho a on strany svej pana Jana, bratra svého, kteří spolu na ta místa vyjeti, je dále shlídnouti a i v tej věci vejповěď spravedlivú učiniti strany spojití a to tak na místě postaviti měl. Protože jemu o těchž lidí stížnostech psaní učiníš a přátelsky napomenúc žádati budeš, aby se v tom spokojil a těm poddaným takových příkořistí a pohružek nečinil, nýbrž v těch místech, o které rozepře jest, až do rozeznání toho skrz vydané osoby štylštant zachoval a dotčeného bratra svého, pana Jana, k tomu měl (jakž i z této strany hofrychtýři se od nás píše, kteréhožť psaní ted²²⁵ přepis posíláme), aby se k tomu uprázdnil a přičinil, aby tam spíšeji ten vejjezd²²⁶ na ta místa byl a tu věc spokojiti mohl. Pakližby se v tom nespokojil a více takových příkořistí poddaným našim činil, že bys se ty na to dýle dívati nemohl, nýbrž grunty i poddané naše podle náležitostí hájiti a ochraňovati musel, takž to všechno dále rozšafnosti tvej připouštíme. A kdyby tenž vejjezd²²⁷ tam býti měl, o to se s panem Bzencem sněsti věděti budeš. Zatím pak nechť se ti lidé naši svědky a jinejmi všelijakými potřebami opatří, aby to, nač natahují a co mluví, prokázati mohli. Datum ut supra²²⁸.

223 Vítkov, město u Opavy.

224 Chyba písaře.

225 *Ted* interlineární vsuvka.

226 *weygezd*.

227 Taktěž.

228 Tj. 26. června 1592.

Fol. 137r

Biskup žádá Bernarda z Vrbna, aby mu zaslal správní registra k manskému statku, který chce Bernard s dovolením biskupa prodat. Kujavský biskup daroval Stanislavu Pavlovskému koně a ten mu za to posílá fůru vína, které má pro něj vybrat a koupit kroměřížský klíčník.

Václavovi Pavlovskému

Tímto psaním zdraví tvé navštěvujeme, vinšujíc, abyť ta kúra k budoucímu stálému a dokonalému zdraví sloužila a prospěla. Podle tohoť oznamujeme, že pan Bernard z Vrbna s těžkostí sem přijede. Než učinil nám psaní o dovolení k prodeji statku jeho manského, dali sme mu odpověď, aby pořádek zachoval a registra správní nám odeslal, jestli my neb někdo z našich ten statek neujmeme, že proto v tom nebudeme, než osobně k lénu hodnej a nám příjemné aby prodal. Však nadjede-li předce sem, tejna tě neučiníme. Jedou teď se dvěma vozy pana biskupa kujavského²²⁹, kterýž nám pěkného koně mimochodníka²³⁰ daroval, kteréhož potom také uhlídáš, do Kroměříže pro vína. My sme jemu fůru vína darovali a klíčníkovi našemu kroměřížskému naložiti poručili. Na druhý vůz tento vyslaný jich někde koupiti jmá, klíčník aby mu v tom nápomocen byl a jemu někde dobrých vín vykoštovati a ztržiti pomohl, aby hodné bylo tak daleko vézti. Oznam hejtmanovi, ať se na ty koně páně biskupovi obrok, i čeládce, na zámku pokud' tam budu, strava dává. Přitomť teď noviny ze Vlach, abys je sobě místo kratochvíle četl, posíláme. Datum ut supra²³¹.

Fol.149r

Havíř Balcar Štylar dostává povolení hledat na hukvaldských horách zlato a stříbro a o nálezů místa a rudy má informovat Valentina Pavlovského. Ten má dohlédnout na řádné odeslání rudy biskupovi.

Ouředníku aukvaldskému

Před tebou netajíme, že přijdouce k nám Balcar Štylar, havíř, listu ukazatel, zprávu nám dal, kterak by v horách našich aukvaldských ruda zlatá a stříbrná bejti měla. Nás za dovolení, aby ji hledati na gruntech našich mohl, se vši snažností prosíce.

229 Hieronim Rozdrażewski (1581–1600).

230 Plemeno koně, který při chůzi vykračuje střídavě oběma pravými a oběma levými nohama najednou. Naopak na zemi spočívají střídavě obě pravé nebo levé nohy.

231 Tj. 4. července 1592.

Na kteroužto prosbu je mu dovoleno, aby ve jméno boží takové rudy na těchž gruntech našich aukvaldských pohledal. A najdouce, tobě o tom kde a na kterém místě by byla, v známost uvedl tak, aby ty potomně spolu s ním některé osoby, kteří by toho, když ji kopati a dobývati budou, nepomíjej jí nám po něm, vypravíce s ním některou osobu tak, aby to, co vykopáno jest a nejiné, k nám přineseno bylo, poslati. Toho jsme také pro zprávu tejně učiniti nechtěli. S tím etc. datum na předhradí Olomo[uckém] etc., den svaté Markéty²³² léta 1592

Fol. 150v

Biskup bude osobně nebo v zastoupení kontrolovat louky, které poddaní využívají za plat, v okolí pusté vsi Habrnovic.

Panu Valentinovi Pavlovskému]etc.

Psaní, kterýmž nám z strany zhlídnoutí louk, na kterých kusův a rybníkův, kteréž lidé místečtí na pustý vsi Habrnovicích do vůle naší pod plat drží, připomínáš, jest nám zde v Drahanovicích dodáno. I před tebou netajíme, že sme toho oumyslu, asi ve dvou nedělích bohdá na Keleč²³³ sjeti a tam že některý den pozústati a odtud, dá-li pánbůh, chceme někoho na ty místa k zhlídnoutí jich, jestli se sami tam vypraviti moci nebudeme, vyslati. Zatím pak v tej věci shovění jmíti budeš. Toho sme tě k odpovědi tejna učiniti nechtěli. Datum v Drahanovicích, v úterý po svatej Markétě²³⁴ léta 92

232 Tj. 13. července 1592.

233 Kelč, město u Valašského Meziříčí.

234 Tj. 17. července 1592.

Fol. 159v

Maletínská farář Vavřinec si stěžuje na kelečské poddané, kteří byli připojeni k maletínskému kostelu, že nechtějí vykonávat kostelní povinnosti. Hanuš Pavlovský jim má nařídít poslušnost.

Na přilepšení má být knězi Adamovi Frýdlovi dána kráva.

Muž, který si vzal za manželku kuchařku kněze Adama, ho žádá po osmi letech o nějakou mzdu. Hanuš Pavlovský má dotyčného napomenout, aby od kněze nic nežádal a nepřestane-li, může ho vsadit do vězení nebo vypovědět z panství.

Panu Hanušovi etc.

Přijdouce k nám kněz Vavřinec, farář maletínský²³⁵, v níže psaných artikulích sobě stěžoval a za milostivou ochranu nás poníženě prosil. Předně z strany kelovských²³⁶, jsouce vloni od nás ku kostelu maletínskému připojeni, že nechtějí podle jiných farníků povinnosti kostelní vykonávati ut supra. Protož poroučíš jim, poněvadž k témuž k temu kostelu připojeni jsou a na budoucí časy tam náležeti mají, aby podle jiných ty povinnosti kostelní bez odporův vykonávali, i faráři to, čím spravedlivě povinni, spravovali. Za druhé, jsouce od nás předešlému faráři, knězi Adamovi Frýdlovi, pro lepší vyživení jedna kráva přidána, aby vždycky při faře zůstávala. I poněvadž ji von při faře nezanechal a tam v Maletíně při nějaké Zejlové jedna kráva, kteráž témuž knězi Adamovi náleží, se nachází, protož i to nanařid', aby ta kráva místo tej, kterou on odprodal, faráři pro lepší vychování dána byla. Jestli kněz Adam tej jistej čím povinen bude, nechť vona jeho sobě hledí a von ať ji taky zaplatí. Za třetí, že ten, který před osmi lety kuchařskou jeho sobě za manželku pojal, nyní jeho nabíhá a teprva nějakou záplatu od něho jmíti chce ut supra činíc, mu von povinen není. Protože jestli jeho ten jistý více o to nabíhati bude a on, kněz Vavřinec, to na tebe vznese, přístně toho jistého člověka napomeneš, aby se v tej věci spokojil a knězi Vavřincovi všelijak pokoj dal. Pakliž by se přesto spokojiti nechtěl, tehdy jeho do vězení dáti, i z gruntův našich vypovědětí moci budeš. Vědouc v tom vůli naší, nepochybujeme v jednej, i v druhéj věci se náležitě zachováš. Datum na zámku našem kroměřížském 7. augusti anno etc.

[15]92

235 Maletín, ves u Mohelnice.

236 Obyvatelé města Kelče.

fol. 160v

Biskup, olomoucká a brněnský kapitula spolu se žďárským klášterem věnuje císaři 6000 zlatých na válku proti Turkům. Hanuš Pavlovský má proto biskupovi poslat do sv. Václava co nejvíce peněz.

Panu Hanušovi etc.

Přijedouce my jminulou neděli sem do Brna k sjezdu²³⁷ od Jeho císařské Milosti položenému dnešního dne, se to, oč páni komisaři Jeho císařské Milosti vysláni byli, vykonalo a tak my zejtra bohdá odsud ku Kroměříži a potom asi z druhé neděle na Kely²³⁸ jeti míníme etc. Podle toho oznamujemet', že nepřítel Turek proti příměří do země charvatské a korytanské vpád učinil a mnohé pevnosti vzavší a lidu křesťanského zbivší, co dál tím více se k nám přibližuje a strojí. Kdež Jeho milost císařská majíce péči o to, aby hranice pomezni tím lépeji opatřeny a lidem osazeny byly, ráčil jest jak při nás, tak při obyvatelích margrabství tohoto skrze komisaře o fedruňk a pomoc k takové nevyhnutelné potřebě jednati a žádati. I vidouce, že se takové veliké nebezpečství na vlast naši a zemi tuto valí, my od osoby naší k milostivé žádosti Jeho Milosti císařské spolu s kapitolou olomouckou a brněnskou, též s²³⁹ klášterem žďárským, z upřímné poddané lásky 6000 zlatých dáti, ať už summu do svatého Václava příštího vyslaným osobám od Jeho Milosti c[ísaře] odvésti a spraviti sme se uvolili. Kdež poněvadž na nás 4000 zlatých dáti přijde, protož přičiníš se k tomu skutečně, aby nás penězmi, což budeš moci nejvíc, k tejš potřebě ještě před svatým Václavem, tak, abychom takovou summu při dotčeným času spraviti mohli, fedroval. Datum v městě Brně, 16. Augusti anno etc. [15]92

Fol. 163r

Biskup žádá po Hanušovi Pavlovském 300 zlatých na stipendia, které odveze kněz Eliáš Hovorius do Prahy a dále dva pacholky ke koním.

Panu Hanušovi Pavlovskému

Z těch psaní, které si nám od Jana Iwického, synův tvejch sem odeslal, jsme porozuměli, že v Ingolštatu²⁴⁰ velká drahota jest. I aby tam oni nedostatek netrpěli,

²³⁷ *segzdu.*

²³⁸ Město Kelč.

²³⁹ *sz*

²⁴⁰ *Ingolsstatu.* Na fol. 167v je jméno města psáno *Ingelsstatu.*

umínili jsme nyní 300 zlatých jim odeslati. Však nejsouce na ten čas při peněžích, protož ty takovejch 300 zlatých shledáš a poněvadž kněz Eliáš Hovorius teď do Prahy pojede a aby v sobotu neb v neděli příští konečně u tebe na Mírově se zastaví, jemu takový peníze a možne-li na zlatě, tak aby čím lehčeji vésti byli, neb tolko na koních přede odvedeš, potomně je sobě zase z důchodův aneb z pronájmu vyraziti moci budeš. Podle toho poněvadž nyní dostatek pacholků k koňom jízdám nemáme a k tomu ještě před včerejším v noci nám zde jednoho zabili, ty pak tam jednoho pacholka máš, který poddaný náš jest a u nebožtíka pana Třebovského prve sloužil, jménem Václav nebo Ondřej. Protož téhož pacholka poddaného našeho a možné-li ještě ještě druhého nějakého, sem nám což nejdříve vypravíš. Budeš se moci dobře jinde v čeleď objíti. Nepochybujeme, že v jedné i druhé věci tak se zachováš, vědouc, že na tom vůli naši naplníš. Datum na zámku Kroměříži ut supra.²⁴¹

Fol. 167v

Kněz Eliáš Hovorius vyzvedne od Hanuše Pavlovského peníze, které se mají poslat do Ingolstadtu a předá je v Praze císařově sekretáři panu Barvitiusovi.

Ouředníku mírovskému

Jakž sme předešle oznámili, když velebný kněz Eliáš Hovorius, kanovník kostela našeho olomuckého do Prahy pojede, že se u tebe tam na Mírově zastaví a ty peníze synu tvému, které se a Iwickému do Ingelštatů poslati mají, sebou vezme. Kdež nepochybujeme, že takové peníze již nahotově míti budeš a jemu jich oddáš a on, přijedouce do Prahy, panu Barvitiusovi²⁴², sekretáři Jeho Milosti, které je až do Ingelštatů odeslati věděti bude, odvede. Dotčeného pak kněze Eliáše u tebe tam dlouho zdržovati tak, aby se na cestu nemeškal, nebudeš. S tím milost boží s námi. Datum na zámku našem kroměřížském, 21. augusti anno etc. [15] 92

241 Tj. 19. srpna 1592.

242 Jan Antonín Barvitius, osobní sekretář Rudolfa II. v letech 1594–1606 .

Biskup, olomoucká a brněnský kapitula spolu se žďárským klášterem věnuje císaři 6000 zlatých na válku proti Turkům. Václav Pavlovský má dohlédnout, aby se svatováclavské platy vybraly co nejdříve. Zbytek peněz doplatí biskup ze svého a nebude tím zatěžovat poddané.

Panu Václavovi Pavlovskému

Nepochybujeme, již si také i těch nešťastných novinách uslyšel, kterak nepřítel Turek proti příměří do země charvatské aj do korytanské s nemalým vojskem vlehl a velké pevnosti a země přes několik a třicet mil vzal, lidu křesťanského do mnoha tisíc porazil a co dál tím více k nám se přibližuje. Kdež Jeho císařská Milost majíce péči o to, aby hranice pomezí tím lípeji opatřeny a lidem osazeny byly, ráčil jest při nás při páních stavích markrabství tohoto, skrze komisaže o fedruňk a pomoc k takovej nevyhnutelnej potřebě jednati a žádati. I my dauce jeden každý, že se takové veliké nebezpečensví na vlast a zemi tuto valí. My sme od osoby naší k milostivé žádosti Jeho císařské Milosti spolu s kapitolou olomouckou a brněnskou, též s klášterem žďárským z upřímné poddané lásky 6000 zlatých dáti a touž summou o sv. Václavě příštím osobám od Jeho císařské Milosti. nařízeným odvézti a spraviti se uvolili a páni, obyvateli, tolkéž duchovní i světští²⁴³, každé podle možnosti Jeho Milosti c[ísařské] potřebě někteří přičili a kteří neměli co půjčit Jeho Milosti darovali, jakž sme i my tak učinili²⁴⁴ k ruce. Protož k tomu jmíti budeš jak osob jaké, tak také týž i jiné poddané naše, aby platy svatováclavské oboje ted' co nejdříveji složili a vybrali tak, aby nás častně sv. Václavem došly a my tou summou svolenou také na oznámenej čas odvésti a spraviti mohli. Ač sice smejšlíme, mnozí co tak nyní Jeho Milosti c[ísařské] svolili, to od poddaných zase vybrati chtějí budou, ale my jich v tej věci, jakžkoli nám to dosti obtížně přijde, když to, co by nás k vychování a dvoru našeho dojíti mělo, to tam se obrátí, ušetřiti a neobtěžiti, nýbrž z měšce svého touž summou spraviti chceme. Nepochybujeme, znajíc takovou pilnou potřebu, že to nařídíš, jakž dotčeno, týž platy nám časně odeslané a spravené byly. Oni také mohou tomu rádi býti, když již těch platů dvojnásobných prázdni budou. Datum na zámku našem kroměřížském 28. augusti anno [15]92

243 swiedsti.

244 Následuje škrtnuté slovo *nietczo*.

Fol. 182r

Biskup děkuje za dodané danětky a oznamuje Valentinovi data odjezdu do Kelče a do Příbora.

Panu Valentinovi etc.

Ty dvě danětky od tebe nám odeslané, sou přijaté a nemálemu tomu sme povděční, že tak pěkné, bez ourazu přivezené, jsou. A co se pak vejjezdu²⁴⁵ našeho dotejče, předce na tom sme v pátek příští odsud na Kely²⁴⁶ a v sobotu, nebudeme-li moci pro zlost zjesti do Ostravy, jak se někteří obávají, aby koňom nejprve nebylo ublíženo, tehdy do Příbora na noc přijedeme. Datum na Kroměříži, 14. septembris²⁴⁷, anno etc. [15]92

Fol. 187r

Biskup sděluje Valentinovi Pavlovskému průběh jednání sněmu a žádá ho, aby mu přijel ukázat nové koně do Kroměříže. Viz Nesrovnalosti v adresátech

Panu Valentinovi Pavlovskému

Psaní vaše jest nám skrz²⁴⁸ vyslaného zde na Holasovicích²⁴⁹ dnes asi 2 hodiny před večerem oddáno, jemuž sme z přečtení vyrozuměli. Kterak se pak nám v tej legaci polské na zdraví i jiným vedlo, nemaje tak co hodného psáti J.C.M, aby žádnému jinému sme nic psáti, až teprva z tejto cesty Jeho císařské Milosti tež legací naší po kurýru Jeho Milosti relací učinili. Ač sice jak z strany povětrí morového, tak i jinejch věcí poněkud nebezpečné bylo, však chvála pánu bohu, my se všemi našimi v dobrém zdraví se vracujeme. Při sněmu pak varšavským nemalé rozdvojení mezi stavy a králem a jejich kanclířem bylo a mezi sebou až ku konci sněmu na nemalých odpořích stáli. Než vejdouce vyměřený čas sněmu 6 neděl, stavové se rozjeli. Sněm se k dobrému krále, i domu rakouského rozešel a kanclíř naposledy ještě jako *Confutus* a v posměchu zůstal a nemohouc²⁵⁰ to, oč usiloval, dovésti, vida též, že i v nelásku královskou upadl a jest potomně skrz pána *Nunociusa* po tom papežského, posly, s králem k smíření přišel a připovědíl *in necbo et Autoritate sumu pontifis* králi v náležitém poslušenství státi

245 *weygezddu*.

246 Město Kelč.

247 *7brs*.

248 *zskrz*.

249 Ves u Opavy.

250 *nemohacz*.

protivu k tomu i král jemu to všechno, což jest protiv Jeho Milosti, při témž sněmu jistě²⁵¹ před sebe bral, odpustiti, i na potom k němu milost, ač jestliže se on proti králi jako věrnému poddanému náleží chovati bude nakloněn, bejti chce. Na to on, kanclíř, potomně ku královej mladej Jeho Milosti s náležitou uctivostí pozdravivše, za královnou svou přijal a v milost její se podal a poručil, která tak se na odpovědi rozšafně a přívětivě chovala, že on, kanclíř, i jiní všickni k Jeho Milosti dobře spokojeni sou etc. My pak sme nicméně při králi v senátě, též při krevnejch staré i mladé audienci měli, i odpověď a vejpravu příjemnou a náležitou mimo naději naši i jiných mnohých dostali etc., o čem i o jiných mnohých věcech potomně oustně z nás při shledání našem vyrozumíte, než vícej o tom vypisovati dobře se nehodí. Srozuměli sme pana Valentina, bratra našeho, též i z psaní vašeho, že ste po odjezdu našem na zdraví se zle měli, než poněvadž se s vámi zase polepšilo, nemálo sme tomu též, že pán bůh paní manželce vaší, kterouž od nás velice pozdravíte, pěkně pomoci a vám s ní dcerku dáti ráčil, nemale povděčni. Tenž pán bůh rač dáti, aby táž dcerka k potěšení vás rodičův, i nás, přátel, zrostla. Tolikéž srozuměli sme, že byste pěkných 6 koní kočírskéjch měli, kteréž bychme rádi viděli, žádáme, což vám nejdřív možně s nimi k nám na Kroměříž přijedete, abychom na ně pohlídli, budou-li se nám líbiti. My sme také jich v Polště šest, ne pro vás, než pro Jeho císařskou Milost koupili, ukážeme vám jich také, které druhy stěhovati budou etc. Datum na Holasovicích, prima novem[bris] anno [15]92

Fol. 188r

Biskup děkuje Hanušovi Pavlovskému za půjčení koní na cestu do Polska a oznamuje mu cestu do Brna, kde se bude projednávat ochrana moravských hranic před Turky.

Panu Hanušovi Pavlovskému

Oznamujemeť, že sme, chvála pánu bohu, z království polského v dobrém zdraví a s lepším vyřízením legatci naši, než-li sme se my i mnozí jiní nadáli, domů navrátili a jminulý čtvrtek, asi hodinu na noc, sme přijeli. Jak se pak nám na tej cestě i sice vedlo, z urozeného vladyky Jiříka Klocha, služebníka tvého, vyrozumíš a žes ty koně své ku poctivosti naší s námi na tuž cestu vypravil, vděčně to od tebe přijímáme a děkujeme. My, ač sme se vším dvorem po tej cestě ustali, však majíc v příští pátek při posudku v Brně nynějších ouředníkův a jiných předních osob shledání, pro opatření hranic

251 y scze.

moravských proti vpádům tureckejm bejti, než předce také tam jeti než dlouho tam se zdržovatit nemíníme. Datum 9. novembris²⁵², anno [15]92

Fol. 205r

Balcarovi Gerstmanovi byly neprávem odvedeni voli. Biskup nařizuje aby zařídil jejich navrácení.

Panu Václavovi Pavlovskému

Jakož nám psaní kněžna těšínská²⁵³ za Balcarem Gerstmanem a na Malé Rudice²⁵⁴ poddaným Její Láska učinila, z příležitých přepisů téhož psaní a suplikací, kterouž týž Heřman sobě do tebe nemalou stížnost pokládá a ji pro lepší vyrozumění z německé řeči na českou přeložiti jsme dali, tomu vyrozumíš. I pokudž by tomu tak bylo, aby vši slušné příčiny, aby mu i voli vzíti byli, jak on toho dokládá, tu sobě stěžuje. Vidí se nám, že se mu to státi nemělo. Ale jakž pak koliv to již se zběhlo, pro uvarování větších zaměstknávání, kteréž by skrzevá to počítí mohlo, poroučímet²⁵⁵, že témuž Gerstmanovi takové dva voly vzaté zase navrátíš a tu věc tak na míře postavíš a spokojíš, abychom tím více zaměstknávání aneb chudí poddaní naši skrzevá to obstavování nebyli. Pakli bys co proti tomu slušného jměl, nepomíjej o tom oznámiti a nebylo by za škodné, abys i kněžně těšínské o tom pro zprávu oznámil. Datum na zámku našem Kroměříži, 9. decembris anno [15]92

Fol. 211v

Biskup Pavlovský má císaři odvést 4000 zlatých, které ale nemá, proto žádá bratra Valentina, aby mu půjčil 3000 tolarů.

Panu Valentinovi

Před tebou netajíme, kterak již k tomu přichází, že nás strany tej pomoci, kterouž sme předešle s kostely našimi k milostivé žádosti Jeho Milosti c[ísaře] protiv nepříteli Turku a pro opatření hranic těchto zemí svolili z milostivého poručení Jeho Milosti c[ísaře] pan hejtman a pan podkomoří²⁵⁶ tohoto markrabství napomínají, abychom touž svolenou

252 9brs.

253 Kateřina Sidonie Sasko-Lauenburská (1550–1594).

254 Malé Rudice = Rudzica – vesnice ve Slezském vojvodství.

255 *prorauczimet* – chyba písaře.

256 Mikuláš z Hrádku.

berní teď po novým lítě na jistý den, kterýž od pana podkomořího²⁵⁷ k tomu jmenován bude osobám od něho v městě Brně k tomu nařízeným vyčísti a odvésti poručili. I poněvadž na nás 4000 zlatých dáti přijde a my v ten čas při peněžích nejsme, také platy a důchodové svatováclavské, jak víš, ještě před časem vybrané, již na tej cestě polské utracenou sou a nicméně již táž²⁵⁸ svolená suma položena bejti musí. Protože tebe za to žádáme, že nás založíš a v tuž pilnou potřebu nám 3000 tolarů zapůjčíš a takové peníze teď v svátky vánoční s sebou do Olomouce, jak sme po Ondřejovi písaři vzkázali, abys k nám tam přijel, přivezeš. My tobě touž sumu podle vůle tvej a pořádku tejto země učísti a tohot' vši láskou bratrskou spomínati a nahraditi nepomineme. Jsouce k tobě tej naděje, znaje takovou pilnou potřebu naši bejti, že k žádosti naší tak učiníš a v tom se učinlivě a volně najíti dáš, tak, abychom podle uvolení svého touž summu spraviti a odvésti mohli. Datum na zámku našem Kroměříži, 21. decembris²⁵⁹ anno [15]92

Fol. 211r

Biskup Pavlovský má císaři odvést 4000 zlatých, které ale nemá, proto žádá bratra Hanuše, aby mu půjčil 1700 zlatých.

Panu Hanušovi

Oznamujemť, že nás dnešního dne od pana hejtmána i pana podkomořího tohoto markrabství²⁶⁰ psaní došly, kterými nás z milostivého poručení Jeho císařské Milosti z strany tej pomoci, kterouž sme předešle k milostivé žádosti Jeho Milosti c[ísaře] protiv nepříteli Turku a pro opatření hranic těchto zemí svolili napomínajíc, abychom tu smluvenou summu teď po novým lítě na jistý den, kterýž od pana podkomořího k tomu jmenován bude, osobám od něho v městě Brně nařízeným, vyčísti a odvésti poručili. I poněvadž na nás 4000 zlatých dáti přijde a na ten čas při peněžích nejsme, k tomu také platy svatováclavské ještě před časem vybrané a již i na tej cestě polské utracené sou. Nicméně pak táž svolená suma položena býti musí. Protož tebe napomínáme, že to, což tak z arendy ještě za tebou pozůstává jako 1700 zlatých k tej potřebě nám spravíš a takové peníze teď na svátky příští do Olomouce buď sem přivezeš a nebo odešeš. Jakž nepochybujeme, vida takovou potřebu naši, že tak učiníš. Píšeme také panu

257 *potkomorziho*.

258 Následuje chybně napsané a škrtnuté slovo *swolena*.

259 21. Xbrs.

260 Mikuláš z Hrádku.

Valentinovi, aby nás v tej věci zapůjčením nějaké summy fedrovat a také ji nám teď na svátky do Olomouce, neb sme mu prve po Ondřejovi písaři byli vzkázali, aby k nám tam přijel, s sebou přivezl tak, abychom vždy tu sumu shledati a spraviti mohli. Ale jestli to v něho jisto jméti budeme, nevíme. Datum na zámku našem Kroměříži, 21. decembris²⁶¹ anno [15]92

Fol. 219v

Biskup žádá po Hanušovi Pavlovském, aby mu odeslal zvěřinu a z peněz, které bude biskupovi půjčovat, má 300 zlatých poslat na stipendia do Prahy.

Panu Hanušovi Pavlovskému etc.

Jedou teď napřed [s] zvěřinou, kterou sme zde před rukama měli a s vínem. Dnes neb zejtra ráno také vyslaní naši, kteréž do Prahy vypravujeme, za nimi tam na Mírov přijedou, zatím pak také tu zvěřinu, o kterouž nám psal, totiž dva jeleně, jednu laní, tři srny, patnácte zajícův a těch 15 koroptví na tenž fasuňk naložiti poručíš. A poněvadž sme se nyní ze všeckej zvěřiny vydali, nařid' to při myslivcích, aby bedliví byli, abys nás zase nějakou zvěřinou velkou i malou, zvláště pak teď k soudu fedrovati mohl. Podle toho poněvadž nám studenti naši z Ingelštatů psali, aby se jim nějaké peníze napřed na druhý rok poslaly, že by sobě zakoupením potřebných věcí nemalé pohodlí způsobiti mohli. Ač vám to nyní obtížné přichází, majíc tu sumu Jeho císařskou Milostí svolenou, jakť prve psáno, od sebe klásti, však nechtíce také, aby²⁶² oni tam nedostatek trpěli, protož z tej sumy, kterouž nám nyní spraviti máš, odvedeš stolmistřovi a Valentinusovi, vyslaným našim, tři sta zlatých, aby je sebou do Prahy vzali. Oni již mají poručení, komu tam takové peníze odvésti mají, aby do Ingelštatů jich jako i prve dojíti mohli. Datum dopsati se nemohlo etc.

261 21. Xbrs.

262 *aby* interlineární vsuvka.

4.3 Rejstřík osobních jmen

A

Albín Jan.....13

B

Barvitijs Jan Antonín.....31

Barvitijs Jan Antonín, císařův sekretář.....52

Báthory Štěpán, polský král.....16

Bernard, ostravský zedník.....28

Bernard, ostravský zedník.....37

Brandýs Diviš.....29

Brandýs Diviš, strýc biskupa.....45

Brandýská Anna z Hraubošic.....9

Bruntálský Bernard z Vrbna.....13

Brus Antonín, arcibiskup.....11

Bzenec Jan.....29

Bzenec Jan, bratr hofrychtěře.....47

Bzenec Ondřej, biskupský hofrychtěř.....43, 47

Bzenec Ondřej, hofrychtěř.....29, 33

Č

Čuhel Václav.....31, 39

F

Frýdl Adam, kněz.....50

Frydolijs Adam.....30

Frydolijs Adam, kněz.....37, 38

G

Gerstman Balcar.....56

Grodecký Jan, biskup.....11, 13, 15

Grodecký Jindřich.....13

H

Habsburská Anna, arcikněžna.....25, 28, 32, 33, 41, 42, 43, 44, 67

Habsburský Arnošt, arcikníže.....16, 42

Habsburský Matyáš, arcikníže.....42

Habsburský, Maxmilián III., arcikníže.....16

Hejtmánek Šimon.....31, 45

Herman, doktor.....44

Hosius Stanislav, varminský biskup.....11

Hovorijs Eliáš.....31, 52

I

Iwický Jan, student.....52

J

Jan VII., biskup.....24

Jerger Jan, biskupský kancléř.....24

K	
Kašpar Jan, vídeňský biskup.....	13
L	
Luther Martin.....	19
M	
Maxmilián II., císař.....	10
O	
Ondřej Tyrolský.....	12
P	
Palma Vavřinec.....	30, 37, 50
Paprocký Bartoloměj.....	9
Pavlovský Hanuš.....	7, 9, 14, 20, 22, 27, 28, 30, 31, 32
.....	33, 35, 37, 39, 43, 45, 46, 50, 51, 52
.....	55, 57, 58, 67
Pavlovský Ondřej.....	9
Pavlovský Spytimír.....	9
Pavlovský Stanislav st.....	9
Pavlovský Václav.....	7, 9, 14, 26, 27, 33, 36, 44, 48, 53, 56, 67
Pavlovský Valentin.....	7, 8, 9, 14, 26, 27, 28, 29, 30, 32
.....	33, 35, 36, 38, 40, 41, 42, 45, 47, 48
.....	49, 54, 55, 56, 58, 67
Pavlovský Vavřinec.....	9
Pilar Matěj.....	40
Ponietowský Jan, opat.....	18
Pražma Beneš.....	39
Promnic Abrahám, pštinský hejtman.....	38
Promnic Seyfried.....	29, 38, 41
Prusinovský Vilém.....	10, 13, 23
R	
Rozdrazewski Hieronim, kujavský biskup.....	48
Rudolf II., císař.....	8, 10, 12, 14, 16, 17, 18, 19, 21, 22
.....	25, 28, 32, 33, 38, 41, 42, 51, 52, 53
.....	54, 55, 56, 57, 58, 67
Ř	
Řehoř XIII., papež.....	11, 12
S	
Sasko-Lauenburská, Kateřina, těšínská kněžna.....	27, 56
Skrbenský Jaroslav.....	29, 47
Skrbenský Petr.....	19
Skutellan Zikmund.....	14
Skydynský, prodejce vína.....	36
Somer Martin.....	30
Somer Martin, kněz.....	46

Stanislav Oppl.....	40
Starý Pavel.....	31, 39
Š	
Štylar Balcar, havíř.....	28, 49
Štyl Kašpar.....	30
T	
Třebovský, šlechtic.....	52
Tyrolský Ferdinand.....	12
Tyrolský Ondřej.....	12
V	
Vladislav II. český král.....	23
Vratislav z Pernštejna.....	11, 12, 22
Z	
z Adlaru. Oldřich Valkoun.....	14
z Biskupic, Alexandr Haugvic.....	20
z Biskupic, Bartoloměj Haugvic.....	20
z Biskupis, Hanuš Haugvic, moravský hejtman.....	22
z Ditrichštejna, Adam.....	12
z Ditrichštejna, František, biskup.....	14, 16, 23
z Hardeka, Jan.....	45
z Hardeka, Jan, hrabě.....	31
z Hardeku, Hanuš.....	20
z Helfenburka, Tomáš Albín.....	13
z Hrádku, Mikuláš, podkomoří.....	20, 21, 22, 32, 57
z Kolovrat, Jáchym.....	67
z Kornic, Jiřík Kloch.....	27, 33, 55
z Kornic, Václav Kloch.....	27, 29, 33, 40
z Lichtenštejna-Kastelkornu, Karel II., biskup.....	23
z Lobkovic, Jiří Popel st., nejvyšší hofmistr.....	14, 22, 29, 38
z Lobkovic, Kryštof mladší.....	67
z Lobkovic, Ladislav st., nejvyšší hofmistr a sudí.....	22
z Logau, Kašpar, biskup.....	10
z Loyoly, Ignác.....	11
z Telče, Jan Mezoun, biskup.....	11, 13
z Vrbna, Bernard Bruntálský.....	11, 13, 28, 48
z Vrbna, Hynek st. moravský zemský hejtman.....	21, 32, 42
Zámrský Martin Philadelph.....	21
Zdík Jindřich, biskup.....	22
ze Štěchovic, Pavel Palinek.....	24
Zejlová, obyvatelka Maletína.....	50
Zikmund August, polský král.....	9
Zikmund II. Vasa, polský král.....	32

4.4 Rejstřík místních jmen

B	
Brno.....	11, 18, 19, 24, 28, 32, 49, 51, 53, 55, 56, 57
Bruntál.....	21
D	
Drahanovice.....	49
H	
Habrnovice.....	49
Hněvotín.....	37
Holasovice.....	35, 36, 54, 55
Hraběšice.....	29, 45, 46
Hrabošice.....	9
Hukvaldy.....	13, 14, 27, 28, 35, 36, 37, 38, 40, 41
.....	42, 45, 47, 48, 49, 67
Hustopeče.....	33, 42, 43
I	
Ingolstadt.....	20, 31, 52, 58, 67
J	
Jezdkovice.....	21
Jindřichov.....	14
K	
Kamenná Horka.....	30, 37, 38
Keleč.....	49, 50, 51, 54
Krakov.....	9, 10, 32
Kroměříž.....	15, 24, 25, 26, 32, 33, 36, 39, 40, 43
.....	44, 46, 48, 51, 52, 54, 55, 56, 57, 58
Kujavsko, Kujawy.....	28, 48
L	
Loděnice.....	21
Logau.....	10
Loyola.....	11
M	
Malé Rudice.....	56
Maletín.....	30, 37, 50
Mírov.....	13, 27, 28, 31, 35, 39, 45, 46, 52, 58
Mohelnice.....	14, 31, 37, 39
N	
Nový Jičín.....	21

O	
Olomouc.....	1, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 19
.....	20, 21, 22, 23, 24, 25, 31, 32, 35, 36
.....	37, 39, 45, 46, 49, 51, 52, 53, 57, 58
Opava.....	19
Osoblaha.....	14, 27, 41
Ostrava.....	28, 30, 33, 37, 42, 43, 54
Osvětim.....	9
P	
Pavlovice.....	9, 14, 29, 35, 36, 38, 39, 41, 46, 67
Praha.....	31, 36, 41, 51, 52, 58
Příbor.....	8, 12, 13, 30, 33, 42, 43, 44, 45, 54
Pština, Pszczyna.....	38
Pustiměř.....	18, 20
Ř	
Řím.....	11, 12, 20
S	
Strumeň, Strumień.....	38, 39, 41
Svárov.....	31, 39
Svitavy.....	31, 38, 39
T	
Těšín.....	27, 29, 40, 56
U	
Uherské Hradiště.....	19
V	
Vendolí.....	30, 46
Vídeň.....	41, 42
Vítkov.....	29, 47
Vratislav, Wrocław.....	10, 11
Vyškov.....	33, 42, 43, 44, 66
Z	
Znojmo.....	19
Ž	
Žďár nad Sázavou.....	17, 30, 32, 37, 51, 53, 66

Závěr

Cílem této práce byla obsahová analýza a edice korespondence mezi olomouckým biskupem Stanislavem Pavlovským a jeho bratry, jež byla zaznamenána v tzv. kopiáři z roku 1592. I když je název kancelářské knihy *Kopiář český listův posílajících*, jedná se o registra. Z opisů bylo zjištěno, že se odchozí misivy stylem příliš nelišily od korespondence pro jiné úředníky, kteří pro biskupa pracovali (vyškovský, žďárský aj.). Dá se předpokládat, že kdyby čtenář neznal jejich příbuzenský vztah, nepoznal by v adresátech bratry. Až na výjimky jsou opisy misivů přísně úřednické, v nich biskup nařizuje a napomíná a obsah se týká striktně správních záležitostí. I když od bratrů potřeboval půjčit peníze, nežádal, ale přikazoval. Vycítění emocí v obsahu je značně subjektivní záležitost, ale nedá se říci, že by korespondence poslaná bratrům byla srdečná. Srdečnější je biskup například v blahopřání Kryštofovi mladšímu z Lobkovic k získání úřadu prezidenta nad apelacemi nebo v blahopřání Jáchymovi z Kolovrat k obsazení úřadu prezidenta komory království českého. Paradoxně v titulatuře jsou nejvřelejší city k bratrům projeveny v kvitancích, v nichž je Valentin a Hanuš titulován jako „bratr náš, zvláště milý“.

V korespondenci řeší biskup Pavlovský s každým bratrem rozdílné záležitosti. S Valentinem například skupování rodných Pavlovců pro rod Pavlovských, stavbu studny na Hukvaldech nebo hledání drahých kovů v okolí Hukvald. Toho roku nebylo potřeba s Valentinem řešit nic církevního: výměny duchovních apod. Toto téma se týkalo bratra Hanuše, jenž měl mimo umístění nových farářů dohlédnout na vyplacení zadržených desátků a postarat se o přilepšení pro kněze. Jelikož byli biskupští poddaní potahováni o větší platy, měl Hanuš prověřit, zda-li jsou vybírány podle práva nebo protiprávně. Jindy byl žádán o poddané k soudu, kde bylo potřeba svědků. Pouze s Hanušem biskup projednával odeslání peněz studentům do Ingolstadtu, jelikož tam měl dva syny na studiích. S bratrem Václavem biskup příliš nekomunikoval. Čtyři opisy pro něj se zmiňují o Václavově špatném zdraví, pro které ho biskup omlouvá z různých akcí, na které byl Václav pozván nebo účast na nich dostal příkazem.

O rodinném životě není v tzv. kopiáři příliš zmínek. Jediný opis, jenž dává nahlédnout do rodinného života Pavlovských, se týká zaopatření sestry biskupa (jedná se o jedinou zmínku o ní v tzv. kopiáři) pro případ smrti jejího manžela. Zaujmovou chvatná opatření, která bylo potřeba pro tuto situaci zařídit, aby se zabránilo ztrátě majetku.

Z rozboru obsahu opisů vyplývá, že biskup Pavlovský během roku 1592 řešil s bratry rozdílné záležitosti. Jedním ze dvou společných témat pro všechny bratry byl průjezd rakouské arcikněžny Anny přes Moravu. Bylo potřeba obstarat co nejhonosnější uvítací průvod, co nejvíce koní, zajistit dostatek nádobí a také ubytování pro všechny zúčastněné. Biskup se bratrů na nic neptal a stavěl je před hotovou věc. Dalším společným tématem byly žádosti o peníze, jež chtěl biskup poslat císaři jako příspěvek na válku s Turky.

Tato práce je zaměřena pouze na korespondenci mezi biskupem a jeho bratry, ale tzv. kopiář olomouckého biskupa Pavlovského z roku 1592 by si jistě zasloužil nejen výběrové zpracování. Jak bylo psáno výše, několik misivů bylo určeno císaři. Značná část misivů o průjezdu Anny Habsburské přes Moravu byla adresována i mnohým moravským pánům a rytířům. Z nich vyplývá, že biskupovi opravdu záleželo na tom, aby bylo uvítání arcikněžny pompézní a reprezentativní a věnoval tomu spoustu času. Proto ho vyvádělo z míry, pakliže něco nevycházelo podle plánu. Například když mu pan ze Žerotína nejprve přislíbil a později odmítl účast na tomto uvítání. Opisy tak dají nahlédnout do vztahů biskupa i s moravskými pány. Z jiných opisů lze vyvodit postoj biskupa k poddaným.

Z doby episkopátu olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského se zachovala celá řada kancelářských knih. Tzv. kopiář z roku 1592 může ještě objasnit leccos z života olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského, jelikož zde nalezneme záznamy přiznání k dani, recesy s městy, řešení pří, patenty, seznamy radních, personální změny na farách aj. Na práci by se jistě dalo v budoucnosti navázat a prohloubit ji. Mohla by tedy být základem pro navazující výzkumy a dala by se ověřit kompletnost kancelářských knih. Bylo by jistě velmi zajímavé pokračovat v bádání a osvětlit další části života olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského.

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny nevydané

Kopíř český listův posílacích, Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, Arcibiskupství Olomouc 1144–1961, díl II. (nelistinná část), sv.1, inv. č. 105, sign. 30.

Prameny vydané

PAPROCKÝ Bartoloměj z Hlohol a Paprocké Vůle: *Zrcadlo slavného Markrabství Moravského*, Ostrava 1993.

Literatura

BALETKA Tomáš, *Olomoucké biskupství, jeho správa a písemnosti na přelomu 15. a 16. století*, Církevní správa a její písemnosti na přelomu středověku a novověku, Praha 2003, str. 55–56.

BREITENBACHER Antonín, *Příspěvek k dějinám reformace moravského kléru za biskupa Stanislava Pavlovského*, Časopis Matice moravské, 1907, str. 152–176.

BUBEN Milan, *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*, Praha 2000.

ČERMÁK Miloslav, *Městská papírna v Olomouci (1505-1785)*, Vlastivědný věstník moravský 1, 1978, str. 36–49.

HAMANN Brigitte, *Habsburkové, životopisná encyklopedie*, Praha 2001.

JAKUBEC Ondřej, *Kulturní prostředí a mecenát olomouckých biskupů potridentské doby: Umělecké objednávky biskupů v letech 1553–1598, jejich význam a funkce*, Olomouc 2003.

JIRÁSEK Jiří, *Manské statky olomouckého biskupství v druhé polovině 16. století*, Časopis matice moravské 1–2, 1957, str. 20–41.

JUST Jiří – Zdeněk R. NEŠPOR – Ondřej MATĚJKA, *Luteráni v českých zemích v proměnách staletí*, Praha 2009, str. 108.

KALISTA Zdeněk, *Čechové, kteří tvořili dějiny světa*, Praha 2009.

LEVÝ František, *Přerovská Česko-bratrská církev: kulturně-historický příspěvek k dějinám města Přerova*, Přerov 1909, str. 61–67.

MEDEK Václav, *Cesta české a moravské církve staletími*, Praha 1982, str. 186.

NAVRÁTIL Bohumil, *Biskupství olomoucké 1576–1579 a volba Stanislava Pavlovského*, Praha 1909, str. 146.

- PÁNEK Jaroslav, *Dvůr olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského ve světle hofmistrovské instrukce z roku 1592*, in: Zdeněk HOJDA – Jiří PEŠEK – Blanka ZILYNSKÁ (edd.), *Sborník k 60. narozeninám doc. Rostislava Nového*, Praha 1992, str. 189–199.
- PROCHÁZKA Matěj, *Stručný životopis Stanislava II. Pavlovského, knížete biskupa Olomouckého*, Brno 1861.
- ŠEBÁNEK Jindřich – Zdeněk FIALA – Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Česká diplomatika do roku 1848*, Praha 1984.
- ŠTĚPÁN Jan, *Dvůr olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského z Pavlovic v letech 1579–1598*, Olomouc 2009.
- ŠTĚPÁN Jan, *Vývoj správy písemností olomouckých biskupů v letech 1579–1651*, *Archivní časopis* 1, 2008, str. 14-34.
- ŠTĚPÁN Jan, *Kariéra slezského šlechtice ve vztahu k olomouckému biskupství na příkladu Václava Pavlovského z Pavlovic – mezi determinujícím nepotismem a aspirací k arivismu*, *Šlechtic v Horním Slezsku: vztah regionu a center na příkladu osudů a kariér šlechty Horního Slezska (15.–20. století)*, Ostrava 2011, str. 355.
- ŠTOVÍČEK Ivan a kol., *Zásady vydávání novověkých historických pramenů od počátku 16. století do současnosti*, Praha 2002.